

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Büro Budapest

POLICYSOLUTIONS

ZÁVE CZ
RESEARCH

Az elégedetlen szavazók Magyarországon

András Bíró-Nagy, Kadlót Tibor, Závecz Tibor

2016. november

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
Vezetői összefoglaló	4
1. Az elégedetlen szavazók társadalmi-demográfiai jellemzői.....	8
Elégedetlen szavazók nemek szerint	8
Elégedetlen szavazók korcsoportok szerint	9
Elégedetlen szavazók iskolai végzettség szerint	10
Elégedetlen szavazók foglalkoztatottság, aktivitás típusa szerint.....	11
Elégedetlen szavazók településtípus szerint.....	12
Elégedetlen szavazók lakókörnyezet szerint.....	13
Elégedetlen szavazók a legutóbbi munkahely típusa szerint.....	13
Elégedetlen szavazók üdülési szokásai	15
Elégedetlen szavazók internethasználati szokásai.....	16
2. Az elégedetlen szavazók politikai csoportjai: baloldali-liberális, jobbkios, fideszes és bizonytalan elégedetlenek	18
Elégedetlen szavazók nemek szerint	18
Elégedetlen szavazók életkor szerint.....	19
Elégedetlen szavazók iskolai végzettség szerint	21
Elégedetlen szavazók foglalkoztatottság, aktivitás típusa szerint.....	23
Elégedetlen szavazók településtípus szerint.....	24
Elégedetlen szavazók a legutóbbi munkahely típusa szerint.....	26
Az elégedetlenek politikai csoportjainak demográfiai karaktere	28
3. Az elégedetlen szavazók problématerképe.....	29
4. Az elégedetlen szavazók problématerképe, politikai irányultság szerint.....	32
Baloldali-liberális elégedetlenek.....	32
Jobbkios elégedetlenek	34
Bizonytalan elégedetlenek.....	36
Problémapreferenciák 2016-ban.....	37
Társadalmi problémaérzékelés.....	37
A baloldali-liberális, a jobbkios és a bizonytalan szavazók problémái	39
English summary of the study.....	41
A szerzőkről	47
Impresszum	47

Bevezetés

A 2018-as választások közeledtével egyre fontosabbá válik, hogy kik azok a szavazók, akik elégedettek és kik azok, akik elégedetlenek a dolgok alakulásával és kritikusan szemlélik a kormány munkáját. A Policy Solutions ezért arra vállalkozott, hogy megvizsgálja, milyen jellemzői vannak azoknak a választópolgároknak, akik szerint rossz irányba mennek a dolgok Magyarországon. Jelen elemzés a Závecz Research által 2016-ban, két hullámban, személyes megkereséssel végzett közvélemény-kutatások adatain alapul. A két összevont kutatásból (melyek adatfelvétele: 2016. február és október) készült 2000 fős adatbázis tükrözi a magyarországi szavazókorú lakosság település, nem, életkor és iskolai végzettség szerinti összetételét. A választói problématerképek felvázolásához továbbá egy 2015. októberi és egy 2016. augusztusi, egyenként 1000 fős kutatás adatait használtuk fel.

A tanulmány első fejezetében megvizsgáljuk az elégedetlen szavazók társadalmi-demográfiai jellemzőit. A minél sokoldalúbb elemzés érdekében a nem, az életkor, a településtípus és az iskolai végzettség klasszikus kategóriái mellett olyan szempontokat is beemelünk az elemzésbe, mint a munkahely és a lakókörnyezet típusa, az üdülési lehetőségek és az internethasználat. Ezt követően külön-külön elemezzük azt a négy, a teljes népességén belül is érdemi nagyságúnak tekinthető csoportot, amelyek az ország irányával elégedetlen szavazók között beazonosíthatók. Bemutatjuk, hogy milyen hasonlóságok és különbségek vannak a baloldali-liberális, a jobbkios, a kormánypárti, valamint a bizonytalan pártpreferenciájú elégedetlenek között. A harmadik fejezetben áttekintjük, hogy az elégedetlen szavazók mely problémákat tartják a legfontosabbaknak, és így potenciálisan milyen témákkal lehet őket eredményesen megszólítani. A negyedik fejezetben az elégedetlen szavazók politikai és közpolitikai problématerképét a különböző politikai csoportok szerint vázoljuk fel.

Vezetői összefoglaló

A magyar választókat nem jellemzi derülátás az ország helyzetét illetően, az állampolgárok többsége szerint ugyanis rossz irányba mennek a dolgok Magyarországon. A válaszadók 61%-a látja borúsan a helyzetet, és mindössze 31% tekinthető bizakodónak. A nők (62%) egy árnyalattal sötétebben látják az ország helyzetét, mint a férfiak (59%) – de alapvetően mindkét csoportra a negatív helyzetértékelés jellemző. Valamennyi korcsoportban többségben vannak a rossz irányt érzékelők, de még a 30-39 évesek között vannak a legnagyobb arányban (40%) azok, akik elégedettek a dolgok alakulásával Magyarországon. 40 év felett az életkor előrehaladtával fokozatosan emelkedik a borúlátók aránya. A 60 évnél idősebb korosztály van a leginkább lesújtóbb véleménnyel a mostani állapotról: kétharmaduk szerint ma Magyarországon rossz irányba mennek a dolgok, és csupán negyedük lát okot az optimizmusra.

Az iskolai végzettség szintje erős kapcsolatot mutat az ország helyzetének megítélésével. Minél iskolázottabb valaki, annál nagyobb a valószínűsége, hogy pozitívan ítéli meg azt az irányt, amelyen az ország halad. A legalacsonyabb és legmagasabb végzettséggel rendelkezők között igazi szakadék mutatkozik a véleményekben. A legkevésbé iskolázottak csoportját ráadásul az összes többi végzettségcsoportnál is sokkal erősebb negatív érzület jellemzi: a 8 osztályt sem végzők 83%-a szerint mennek rossz irányba a dolgok. A diplomások a legkevésbé borúlátóak az összes csoport közül, itt jelentősen felülreprezentált a dolgok alakulását jónak ítézők aránya (41%). Érdekes ugyanakkor hozzátenni, hogy ez is inkább csak mérsékelt pesszimizmust jelent, hiszen még a legmagasabb végzettséggel rendelkező, és így a leginkább pozitív álláspontot képviselő csoporton belül is az elégedetlenek vannak abszolút többségben.

A településtípus és az ország helyzetének megítélésénél lineáris összefüggést láthatunk. Minél nagyobb településen él valaki, annál kevésbé látja rossznak a dolgok alakulásának irányát a mai Magyarországon. Ennek megfelelően Budapesten találjuk arányaiban a legtöbb optimistát, de ez is csak egy erős kisebbséget jelent. A

fővárosban élők 35%-a elégedett a jelenlegi helyzettel, és az átlagosnál 6 százalékponttal kisebb a negatív véleményt alkotók csoportja (55%). A kisebb városokban élők álláspontja megegyezik az országos átlaggal: 31% szerint mennek jó irányba a dolgok. A községekben élők körében még alacsonyabb az optimisták aránya: 28%, így összességében a legkisebb településeken a legkedvezőtlenebb az ország által követett irány megítélése.

Az elemzés alapján kijelenthető, hogy az elégedetlen szavazók többségét nem interneten lehet elérni. A gyakori internethasználók elégedettebbek a dolgok aktuális alakulásával, mint azok, akik csak ritkán, vagy egyáltalán nem használják a világhálót. Az alkalmi internetezők rendkívül kritikusak az ország közügyeinek alakulásával, ők azok a fogyasztók, akik csak havonta vagy még ritkábban, de legfeljebb havonta többször használják a világhálót. Ezekben a csoportokban a megkérdezettek több mint háromnegyede úgy látja, hogy rossz irányba haladnak a dolgok. Az internetet legalább heti rendszerességgel használók ugyanakkor optimistábbak a teljes magyar népességnél. A hetente internetezők látják úgy a legnagyobb arányban, hogy jó irányba haladnak a dolgok: körükben 43% jellemezhető optimistaként.

Politikai értelemben az elégedetleneknek négy számottevő méretű és markánsan elkülöníthető csoportját különböztethetjük meg: a baloldali-liberális, a jobbkios, a kormánypárti, valamint a bizonytalan elégedetleneket. Közülük a bizonytalan, tehát a pártpreferenciával nem rendelkező, illetve azt el nem áruló elégedetlenek alkotják a legnépesebb csoportot: a megkérdezettek 22%-a tartozik ide. Ennél valamivel kisebb, ám így is népes tábor a balliberális pártok szavazóinak elégedetlenjei, akik a teljes népesség 17%-át alkotják. A Jobbik rossz irányt érzékelő szavazói a szavazókorú népesség 12%-t teszik ki. Figyelemre méltó, hogy a kormánypárti szimpatizánsok egy szabad szemmel is jól látható része sem ért egyet a dolgok jelenlegi alakulásával. A Fidesz-KDNP elégedetlen szavazói a teljes népességet tekintve is érdemi nagyságú csoportot alkotnak: 5% számít kritikus kormánypárti választónak.

A legnépesebb csoportot alkotó elégedetlen bizonytalan szavazók körében enyhe női túlsúlyról beszélhetünk, és az átlagosnál nagyobb arányban képviseltetik magukat az 50 éven aluliak között. Kiugróan

magas arányban vannak jelen a legiskolázatlanabb, 8 osztálynál kevesebbet végzett csoporton belül. Ezzel összefüggésben sokan közülük munkanélküliek, az álláskeresők közel fele közülük kerül ki. Vidéken, jellemzően kisvárosokban élnek, a fővárosban viszont erősen alulreprezentáltak.

A baloldali-liberális elégedetlenek nagyobb arányban kerülnek ki a nők közül, korszerkezetük pedig erőteljes öregedést mutat, a 60 év felettieknek messze a legnagyobb részét ez a csoport alkotja. Jellemzően az alacsony, alapfokú végzettségűek adják a bázisukat, emellett igen erősen felülreprezentáltak a nyugdíjasok és háztartásbeliek inaktív csoportján belül. Legjellemzőbb lakóhelyük a főváros, de a kisebb településtípusokban is viszonylag kiegyensúlyozott arányban vannak jelen.

Míg a bizonytalan és a baloldali-liberális elégedetlenek körében a nők, a Jobbik elégedetlen szimpatizánsai között a férfiak vannak túlsúlyban. Az elégedetlen jobbikosok a párt általános profiljához illeszkedően főként a 40 év alatti korosztályokban vannak jelen. Tipikusan szakmunkás, illetve középfokú végzettséggel rendelkeznek. Minden településtípuson hasonló arányban vannak jelen, egy-két ponttal vannak csak többen a megyeszékhelyeken és a falvakban, mint a kisvárosokban és Budapesten.

Az országban zajló folyamatokkal szemben kritikus fideszesek között nagyjából kiegyensúlyozott a férfiak és nők aránya, és életkor alapján is viszonylag egyenletesen oszlanak meg a társadalomban. Felülreprezentáltak ugyanakkor a legkevesbé iskolázottak körében, a közép- és felsőfokú végzettségűek között pedig alig vannak jelen. Budapest felől a kisebb települések felé haladva növekszik a fideszes elégedetlenek részaránya. A Fidesz elégedetlenjei az átlagosnál nagyobb arányban élnek vidéki kisvárosokban és falvakban, és jellemzően segéd- és betanított munkások. A Fidesz gyenge pontja tehát az alacsony iskolázottságú, rossz anyagi helyzetben lévő, kistelepülésen élő támogatói között található.

Az elégedetlen szavazók egyértelműen az általános egzisztenciális kérdéseket tartják a legsúlyosabb problémának. A kutatásban felkínált 17 válaszlehetőség közül az egészségügyi ellátás színvonalát, a

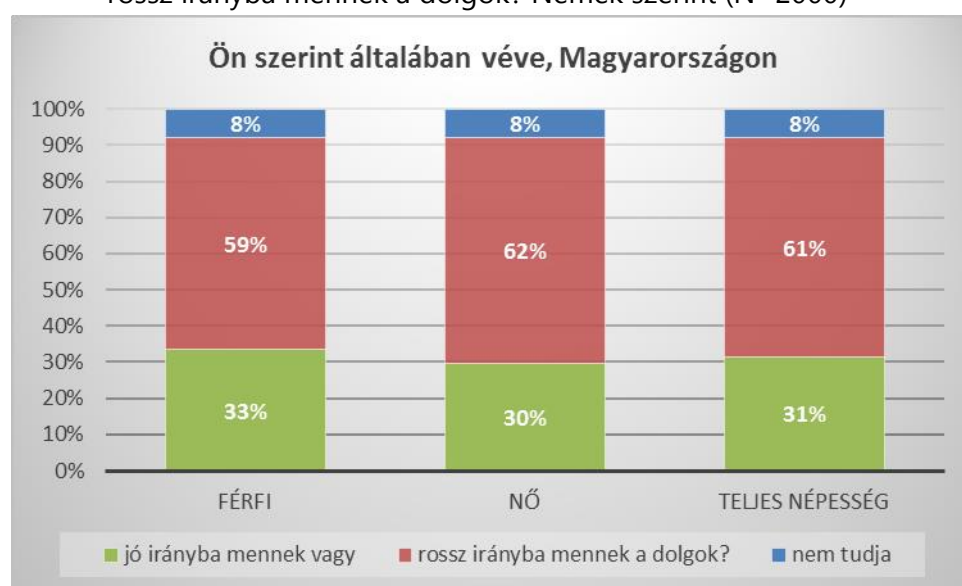
munkanélküliség nagyságát, valamint a növekvő elszegényedést sorolták a három legfontosabb probléma közé. Mindez érdekes kettősséget mutat a legkevésbé prioritizált társadalmi ügyekkel összevetve. A hajléktalanok megoldatlan helyzete (14. hely), a nőket sújtó jövedelmi egyenlőtlenség (15.), valamint a romák és nem-romák közötti feszültségek érdeklik a legkevésbé őket (17.). Míg tehát az általános szociális kérdések kapják a legnagyobb hangsúlyt az elégedetlenek között, addig a társadalom meghatározott, kisebb-nagyobb csoportjainak saját problémái iránt igen kevésbé mutatkoznak szolidárisnak. A korrupció témája sem nyerőkártya közöttük: csak a nyolcadik a fontossági sorrendjükben, vagyis a közéletet átfonó gazdasági visszaélések nem igazán érik el még az elégedetlen szavazók ingerküszöbét sem.

1. Az elégedetlen szavazók társadalmi-demográfiai jellemzői

Elégedetlen szavazók nemek szerint

A magyar választókat nem jellemzi derülátás az ország helyzetét illetően, az állampolgárok többsége szerint ugyanis rossz irányba mennek a dolgok Magyarországon. **A megkérdezettek között kétszer nagyobb arányban vannak azok, akik szerint általában véve Magyarországon rossz irányba mennek a dolgok (1. ábra).** A válaszadók hattizede (61%) látja borúsán a helyzetet, és mindössze szűk egyharmaduk (31%) tekinthető bizakodónak, miközben 8% nem tud, vagy nem kíván állást foglalni ebben a kérdésben.

1. ábra. Ön szerint általában véve, Magyarországon jó irányba mennek vagy rossz irányba mennek a dolgok? Nemek szerint (N=2000)

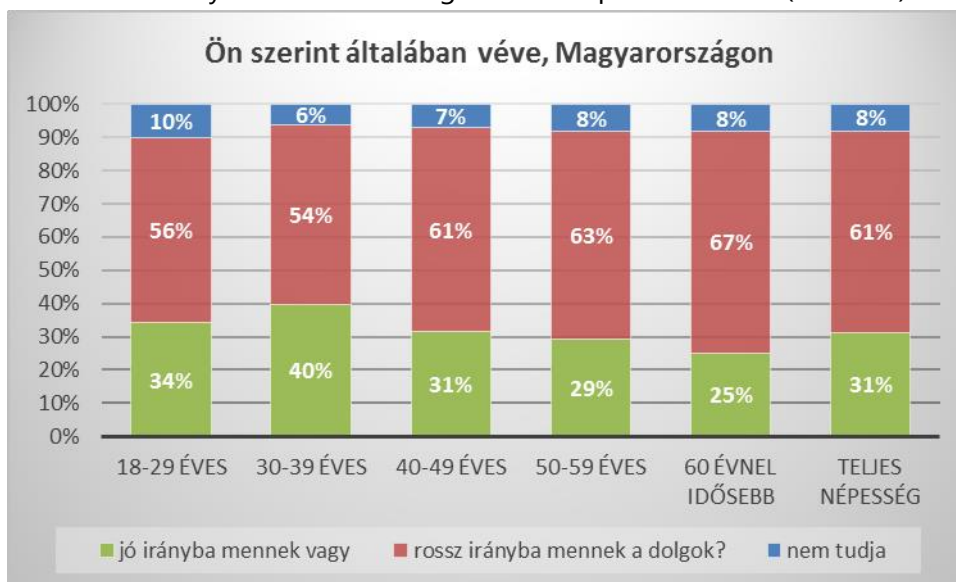
Számottevő különbség ugyan nem mutatkozik a nemek között ebben a tekintetben, **a nők egy árnyalattal sötétebben látják az ország helyzetét, mint a férfiak – de alapvetően mindkét csoportra a negatív helyzetértékelés jellemző.** A nők 62%-a szerint haladnak rosszul a dolgok, három százalékponttal nagyobb arányban, mint a férfiak körében. Ezzel párhuzamosan a férfiakat némileg nagyobb optimizmus jellemzi: közülük minden harmadik (33%) kedvezőnek ítéli a dolgok jelenlegi irányát, míg a nőknek csak a 30%-a ért ezzel egyet.

Elégedetlen szavazók korcsoportok szerint

A korosztályok szerinti bontást vizsgálva megállapítható, hogy bár abszolút többségük szintén negatívan látja az ország helyzetét, a fiatalok valamivel mégis optimistábbak az idősebb korosztályoknál (2. ábra). A legfiatalabb, 18-29 éves csoportban 5 százalékponttal kisebb mértékben vannak azok, akik szerint rossz irányba mennek a dolgok, és a teljes népességnél valamivel többen vannak a bizakodók. **A 30-39 évesek a leginkább elégedettek azzal az iránnyal, ami most jellemzi Magyarországot:** körükben az országos átlagot jelentő 31%-kal szemben 40% értékeli jónak a helyzetet, és 61%-kal szemben 54% rossznak.

2. ábra. Ön szerint általában véve, Magyarországon jó irányba mennek vagy rossz irányba mennek a dolgok? Korcsoportok szerint (N=2000)

40 év felett az életkor előrehaladtával fokozatosan emelkedik a borúlátók aránya. Minél több élettapasztalattal rendelkezik valaki, annál negatívabban ítéli meg Magyarország dolgainak jelenlegi állását. A 40-49 év közöttiek minden tekintetben az országos átlagot képezik le, hattizedük pesszimista és háromtizedük optimista. A náluk 10 évvel idősebb korcsoportban 2 százalékponttal nagyobb a rossz irányt és ugyanennyivel kisebb a helyes irányt érzékelők tábora. **A 60 évnél idősebb, részben inaktív korosztály van a leginkább lesújtóbb véleménnyel a mostani állapotról: kétharmaduk szerint ma Magyarországon rossz irányba mennek a dolgok, és csupán negyedük lát okot optimizmusra.**

Elégedetlen szavazók iskolai végzettség szerint

Az iskolai végzettség szintje erős kapcsolatot mutat az ország helyzetének megítélésével: minél iskolázottabb valaki, annál nagyobb a valószínűsége, hogy pozitívan ítéli meg azt az irányt, amelyen az ország halad (3. ábra). Érdeemes ugyanakkor hozzátenni, hogy ez is inkább csak mérsékelt pesszimizmust jelent, hiszen még a legmagasabb végzettséggel rendelkező, és így a leginkább pozitív álláspontot képviselő csoporton belül is a borúlátók vannak abszolút többségben. **A legalacsonyabb és legmagasabb végzettséggel rendelkezők között igazi szakadék mutatkozik a véleményekben.** A legkevésbé iskolázottak csoportját ráadásul az összes többi végzettségcsoporttól erősebb negatív érzület jellemzi: **a 8 osztályt sem végzők között 83% szerint mennek rossz irányba a dolgok,** és csak elvétve találunk közöttük olyat, aki kedvezően foglalna állást az országban zajló folyamatokról (10%).

3. ábra. Ön szerint általában véve, Magyarországon jó irányba mennek vagy rossz irányba mennek a dolgok? Iskolai végzettség szerint (N=2000)

Az alapközü végzettséggel rendelkezőket nagyjából az átlagnak megfelelő mértékü pesszimizmus jellemzi, a szakmunkás képzettséggel rendelkezők azonban pesszimiztábbak náluk, mivel kétharmaduk rossznak minősíti a dolgok jelenlegi menetét. Az érettségizettek, vagyis középfokú végzettséggel bírók között az átlagnál kicsivel nagyobb arányban találunk optimistákat. **A diplomások a legkevésbé borúlátók az összes csoport közül, itt**

jelentősen felülreprezentált a dolgok alakulását jónak ítézők aránya, tízből négyen vélekednek közöttük optimistán az ország helyzetéről. Ugyanakkor ezzel együtt is beszédes, hogy még a végzettségük alapján legjobb helyzetben lévő demográfiai csoporton belül is úgy látja a többség, hogy rossz irányba halad az ország.

Elégedetlen szavazók foglalkoztatottság, aktivitás típusa szerint

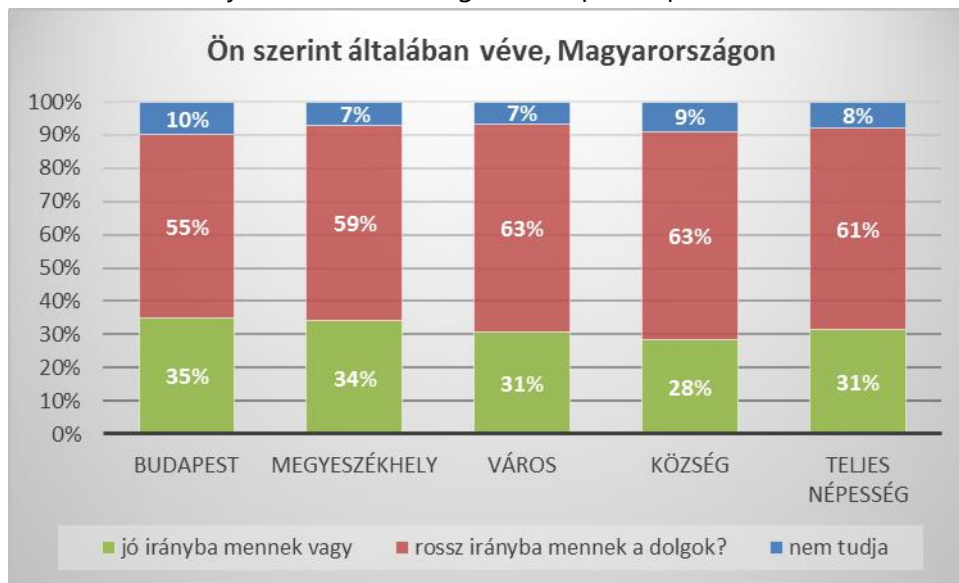
A gazdaságilag aktívak és inaktívak eltérően ítélik meg a magyarországi dolgok alakulását, és általában véve kijelenthető, hogy **a tartósan inaktívak körében nagyobb az elégedetlenek aránya, mint a gazdasági tevékenységet végzők között.** Utóbbiak körében pedig **a szellemi, kreatív munkát végzők számottevően elégedettebbek, mint az alacsony végzettséget igénylő, illetve fizikai munkát végzők.**

A munkanélküliek ítélik messze a legrosszabbnak a jelenlegi helyzetet, ötből négyen elégedetlenek a dolgok alakulásával, és csak tizedük látja úgy, hogy jó irányba haladnak a dolgok. **A nyugdíjasok, háztartásbeliek is az átlagnál erősebben pesszimisták, kétharmaduk érzel rossz irányt,** és csak negyedük kedvezőt. Az inaktívak közé tartozóak között a tanulók, illetve gyesen lévők helyzete eltérő az előző két kategóriához képest, és ez helyzetértékelésükben is megnyilvánul: ez a csoport az átlagnál sokkal derűsebben látja a képet, közel négytizedük optimista, és csak kevesebb mint felük (46%) pesszimista. Igaz ugyanakkor, hogy az átlagnál kétszer nagyobb arányban találunk körükben állást foglalni nem tudó válaszadót. **A szaktudást nem igénylő, fizikai munkát végzők nagyjából az országos átlaghoz hasonlóan látják az ország jelenlegi dolgait,** a szellemi munkát végzők ugyanakkor jóval erősebb optimizmus jellemzi. **A szellemi munkát végző beosztottak bő négytizede (42%) gondolja, hogy jó irányba mennek a dolgok, a vezető pozícióban lévő szellemi munkát végzők pedig még náluk is valamelyest derülátóbbak (45%), körükben lényegében megegyezik a rossz és a jó irányt érzékelők tábora.**

Elégedetlen szavazók településtípus szerint

A településtípus és az ország helyzetének megítélésénél lineáris összefüggést láthatunk (4. ábra). **Minél nagyobb településen él valaki, annál kevésbé látja rossznak a dolgok alakulásának irányát a mai Magyarországon. Ez az összefüggés ugyanakkor mérsékelt erősségű: összességében is mintegy 7-8 százalékpontos eltérés mutatkozik a legnagyobb és legkisebb települések, tehát a főváros és a falvak között.**

4. ábra. Ön szerint általában véve, Magyarországon jó irányba mennek vagy rossz irányba mennek a dolgok? Településtípus szerint (N=2000)

Ennek megfelelően Budapesten találjuk arányaiban a legtöbb optimistát, de ez is csak egy erős kisebbséget jelent. **A fővárosban élők 35%-a alapvetően elégedett a jelenlegi helyzettel, és az átlagnál 6 százalékponttal kisebb a negatív véleményt alkotók csoportja (55%).** A megyeszékhelyeken szintén valamivel átlag feletti az optimisták és alacsonyabb a pesszimisták aránya, előbbieket az ilyen nagyvárosban élők 34%, utóbbiak pedig 59%-át teszik ki. **A kisebb városokban élők álláspontja közelíti leginkább az országos átlagot,** a helyzetet ugyanúgy 31%-uk ítéli kedvezően, mint az ország átlaga, a rossz irányt érzékelők viszont enyhén nagyobb arányban vannak közöttük (63%). **A községekben élők annyiban különböznek a városlakóktól ebben a tekintetben, hogy körükben valamelyest még alacsonyabb az optimisták aránya: 28% a 31%-kal szemben, így összességében a legkisebb településeken a legkedvezőtlenebb az ország által követett irány megítélése.**

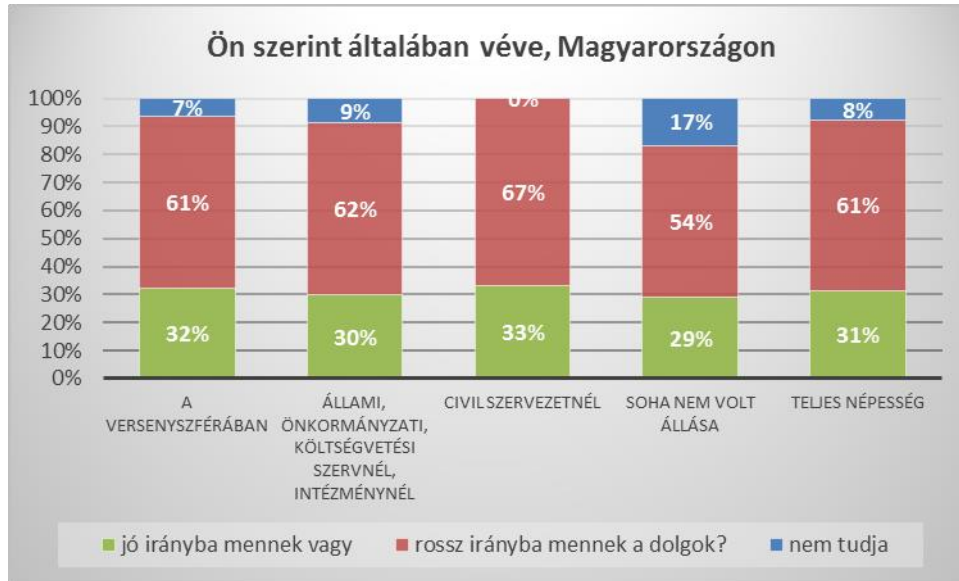
Elégedetlen szavazók lakókörnyezet szerint

A lakás, illetve ház típusa alapján is érzékelhető természetesen a területi különbség. A falusi környezet lakás- és háztípusaiban élők jellemzően igen pesszimistán ítélik meg az ország ügyeinek alakulását, de a városokra jellemző lakhelytípusok közül a kisvárosi, elővárosi lakások, régi bérházak lakóira is markáns borúlátás jellemző. **Az egyik legjellemzőbb lakástípusban, a lakótelepi, valamint a panellakásokban élők nagyjából az átlagnak megfelelő értékeket mutatnak.** Előbbiek valamivel kisebb arányban elégedettek (28%), utóbbiak enyhén optimistábbak (34%) a teljes népességnél. **A lakóparkok (40%), a modernebb bérházak (41%), valamint újszerű kertes társasházakban élők (56%) pedig az országos átlagnál jóval kedvezőbben látják a dolgok haladásának jelenlegi irányát.**

Elégedetlen szavazók a legutóbbi munkahely típusa szerint

A munkahely típusa nem befolyásolja az elégedettség illetve elégedetlenség mértékét. **Nincs érdemi különbség a magán- és az állami szféra dolgozói között ebben a kérdésben,** a privátszektorban dolgozók éppúgy a teljes népességre jellemző mértékben látják jónak, illetve rossznak az ország által követett irányt, mint a fizetésüket az államtól kapó munkavállalók. **A civil szférában valamelyest nagyobb arányban találunk a jelenlegi irányvonallal szemben kritikusokat,** az itt tevékenykedők kétharmada tartozik ide, ám a helyzetet jónak látók tábora is egy árnyalattal átlag feletti, viszont ebben a többenél jóval kisebb szektorban igen határozott álláspontot képviselnek a megkérdezettek, a bizonytalan válasz egyáltalán nem jellemző ebben a csoportban.

5. ábra. Ön szerint általában véve, Magyarországon jó irányba mennek vagy rossz irányba mennek a dolgok? Munkahely típusa szerint (N=2000)

Egyedül az inaktívak csoportja tér el számottevően az általános véleményklímától. Azok, körében, akiknek soha nem volt állása, számottevően kisebb a rossz irányt érzékelők aránya, a teljes népességre jellemző 61% helyett mindössze 54%. Az inaktívak ugyanakkor az átlagnál jóval nehezebben tudnak állást foglalni ebben a kérdésben, körükben a bizonytalanok aránya duplája az átlagosnak.

A különböző gazdasági ágazatokban tevékenykedő megkérdezettek közül az egyéb közösségi, személyi szolgáltatást végzők, a mezőgazdaságban, valamint a vendéglátóiparban és turizmusban dolgozók számítanak a leginkább pesszimistának. Az egyéb közösségi, személyi szolgáltatási terület munkavállalóinak közel háromnegyede szerint rossz irányba mennek a dolgok, és ezzel párhuzamosan csak minden negyedik ide tartozó véli úgy, hogy jó a jelenlegi irány. Igen kiábrándítóan látják az ország dolgainak alakulását **a mezőgazdaságban tevékenykedők is, akiknek a kétharmada (68%) rossznak ítéli meg az aktuális helyzetet, és egyúttal ebben az ágazatban találjuk e legkevesebb bizakodót: arányuk csupán 16%, vagyis fele az országos átlagnak.** A vendéglátóiparban, turizmusban érdekeltek a mezőgazdasági munkásokhoz hasonlóan negatívan értékelik Magyarország aktuális helyzetét. Kétharmaduk kedvezőtlen folyamatokat lát, és valamivel kevesebb mint negyedük (23%) érez csupán pozitív változást, ami

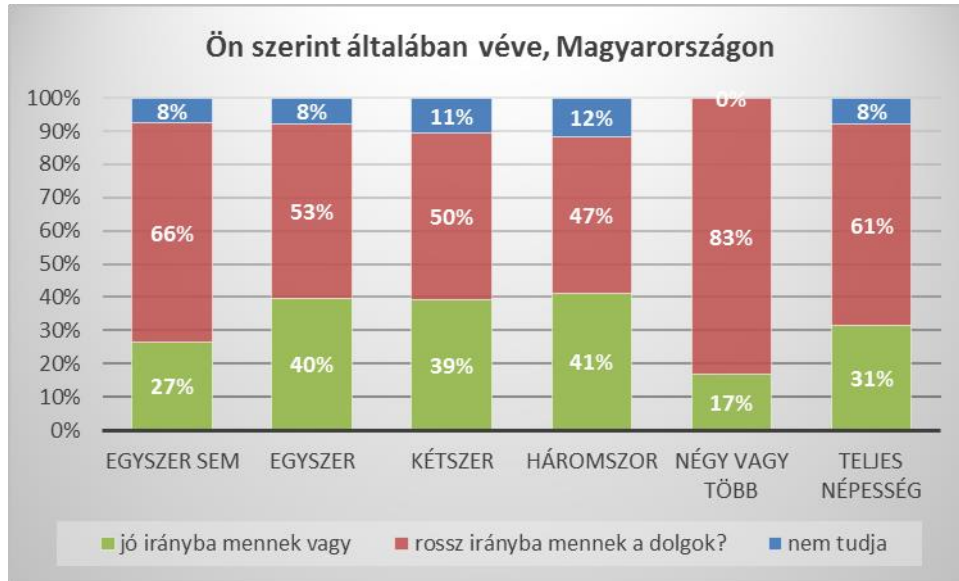
messze az átlagon aluli, és az ágazatok közötti második legalacsonyabb érték. Az átlagnál némileg borúlátóbbak a gazdasági szolgáltatást nyújtók, akiknek a 65%-a ítéli úgy, hogy általában véve rossz irányba mennek a dolgok az országban.

Elégedetlen szavazók üdülési szokásai

Azok, akik jövedelmi helyzetükből fakadóan maguk vagy a háztartásukon belül megengedhetik maguknak az üdülést, általában véve elégedettebbek az átlagnál a Magyarországon lezajló folyamatokkal (6. ábra). **Akik viszont az elmúlt egy év során egy alkalommal sem vettek részt öt napnál hosszabb üdülésen, a teljes népességhez képest pesszimistábban ítélik meg Magyarország helyzetét: kétharmaduk szerint rossz irányt követ az ország, és csak bő negyedüknek (27%) van kedvező véleménye arról.**

Az évente egy, két illetve három alkalommal kikapcsolódási célból elutazók jelentősen kevésbé elégedetlenek az országos átlagnál, közülük jellemzően 40% ítéli jónak a dolgok alakulását, és mintegy felük tekinti rossznak a jelenlegi irányvonalat. Az üdülés gyakorisága tehát, ha „csak” évi néhány alkalomról van szó, nem befolyásolja jelentősen az általános elégedettséget, az évente egyszer üdülők hasonlóan ítélik meg a helyzetet, mint a maguknak az utóbbi 12 hónap során három pihenést is megengedő megkérdezettek. A négy vagy több alkalommal elutazók ugyanakkor erősen, még az egyáltalán nem üdülőknél is sokkal pesszimistábban ítélik meg az ország dolgait: több mint négyötödük rossznak látja a dolgok magyarországi alakulását, és az átlaghoz képest majdnem csak feleakkora arányban vannak közöttük, akik elégedettek a jelenlegi közállapotokkal.

6. ábra. Ön szerint általában véve, Magyarországon jó irányba mennek vagy rossz irányba mennek a dolgok? Üdülés gyakorisága szerint (N=2000)

Elégedetlen szavazók internethasználati szokásai

Megállapítható, hogy a gyakori internethasználók elégedettebbek a dolgok aktuális alakulásával, mint azok, akik csak ritkán, vagy egyáltalán nem használják a világhálót. Lineáris összefüggés azonban nem állapítható meg a két változó között, ugyanis az internetet csak alkalmanként használók jóval pesszimistábban ítélik meg Magyarország haladásának irányát, mint az internetet egyáltalán nem használók, továbbá a rendszeres használat növekvő intenzitása inkább csökkenti az elégedettség szintjét.

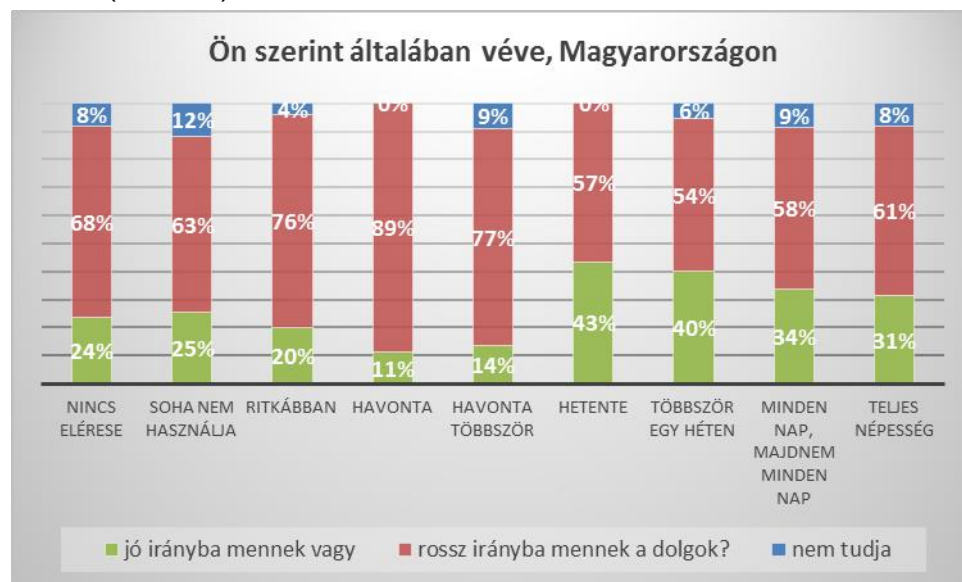
Az alkalmi internetezők rendkívül kritikusak az ország közügyeinek alakulásával, ők azok a fogyasztók, akik csak havonta vagy még ritkábban, de legfeljebb havonta többször használják a világhálót. Ezekben a csoportokban a megkérdezettek több mint háromnegyede úgy látja, hogy rossz irányba haladnak a dolgok, és elenyésző a bizakodók aránya.

Szintén az átlagnál nagyobb fokú pesszimizmus jellemző az internetet egyáltalán nem használókra, azokra, akiknek nincsen hozzáférésük, vagy soha nem használják a világhálót. Ezekben a csoportokban is túlnyomó

többségben, 68, illetve 63%-os arányban vannak a rossz irányt érzékelők aránya.

7. ábra. Ön szerint általában véve, Magyarországon jó irányba mennek vagy rossz irányba mennek a dolgok? Internethasználat gyakorisága szerint (N=2000)

Az internetet legalább heti rendszerességgel használók optimistábbak a teljes magyar népességnél, nyilvánvalóan nem függetlenül jövedelmi helyzetüktől és társadalmi státuszuktól. **A hetente internetezők látják úgy a legnagyobb arányban, hogy jó irányba haladnak a dolgok:** 43% jellemezhető optimistaként. A netet hetente többször használók pontosan négytizede bizakodik, a napi rendszerességgel internetezőkre azonban kevésbé jellemző az átlagtól ennyire eltérő pozitív attitűd: mintegy harmaduk látja kedvezőnek a dolgok alakulását.

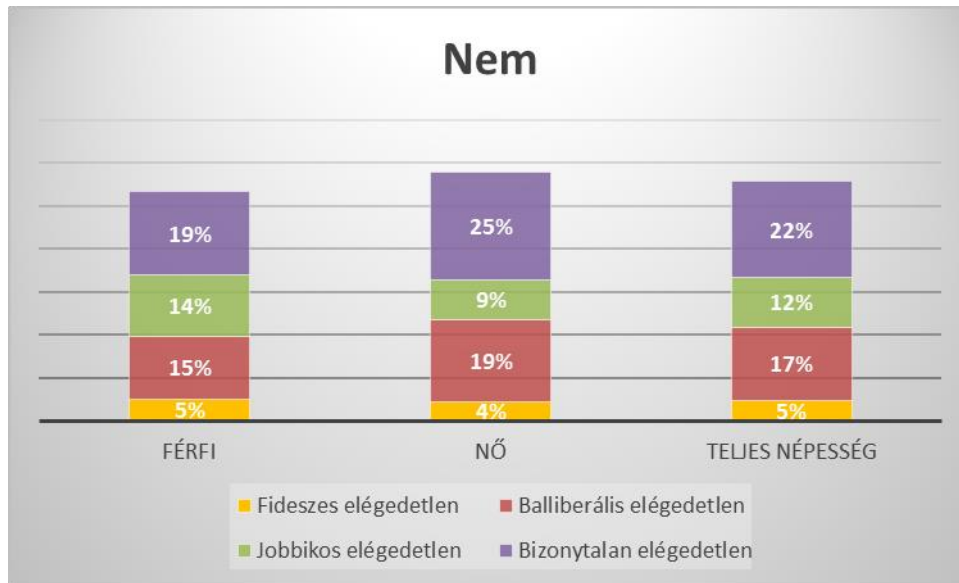
2. Az elégedetlen szavazók politikai csoportjai: baloldali-liberális, jobbkios, fideszes és bizonytalan elégedetlenek

Az elégedetleneknek négy számottevő méretű és markánsan elkülöníthető csoportját különböztethetjük meg: a baloldali-liberális, a jobbkios, a kormánypárti, valamint a bizonytalan pártpreferenciájú elégedetleneket. Közülük **a bizonytalan, tehát a pártpreferenciával nem rendelkező, illetve azt nem eláruló elégedetlenek alkotják a legnépesebb csoportot, a megkérdezettek bő ötöde (22%) tartozik ide.** Ennél valamivel kisebb, ám így is **népes tábor a balliberális pártok szavazóinak elégedetlenjei, akik a teljes népesség 17%-át alkotják. A Jobbkios rossz irányt érzékelő szavazói a szavazókorú népesség 12%-t teszik ki.** Figyelemre méltó, hogy a kormánypárti szimpatizánsok egy szabad szemmel is jól látható része sem ért egyet a dolgok jelenlegi folyásával. **A Fidesz-KDNP elégedetlen szavazói a teljes népességet tekintve is érdemi nagyságú csoportot alkotnak: 5% számít kritikus kormánypárti választónak.** Az alábbiakban az elégedetlenek négy csoportjának demográfiai jellegzetességeit mutatjuk be.

Elégedetlen szavazók nemek szerint

A kormánypárt kritikus támogatói nagyjából kiegyensúlyozottak a nemek szempontjából, és csak minimális férfitöbblet – 5%-os részarány a nők 4%-ával szemben – jellemző erre a csoportra. A másik három csoportban ugyanakkor számottevő eltérést láthatunk a nemek között (8. ábra). **A bizonytalan és a baloldali-liberális elégedetlenek körében a nők, a Jobbkios elégedetlen szimpatizánsai között pedig a férfiak vannak túlsúlyban.** A baloldali elégedetlen szavazók esetében az átlagnál nagyobb a nők súlya (19%), míg a férfiak aránya annál alacsonyabb (15%), és a bizonytalanok táborán belül is hasonló trendet, a nők felülreprezentáltságát láthatjuk (25%-19%). A jobbkios elégedetlenek csoportját ugyanakkor a férfiak erős felülreprezentáltsága jellemzi, másfélszer nagyobb a férfiak súlya (14%), mint a nők aránya (9%).

8. ábra. Az elégedetlen szavazók politikai csoportok szerinti megoszlása, nemek szerint (N=1213)

Elégedetlen szavazók életkor szerint

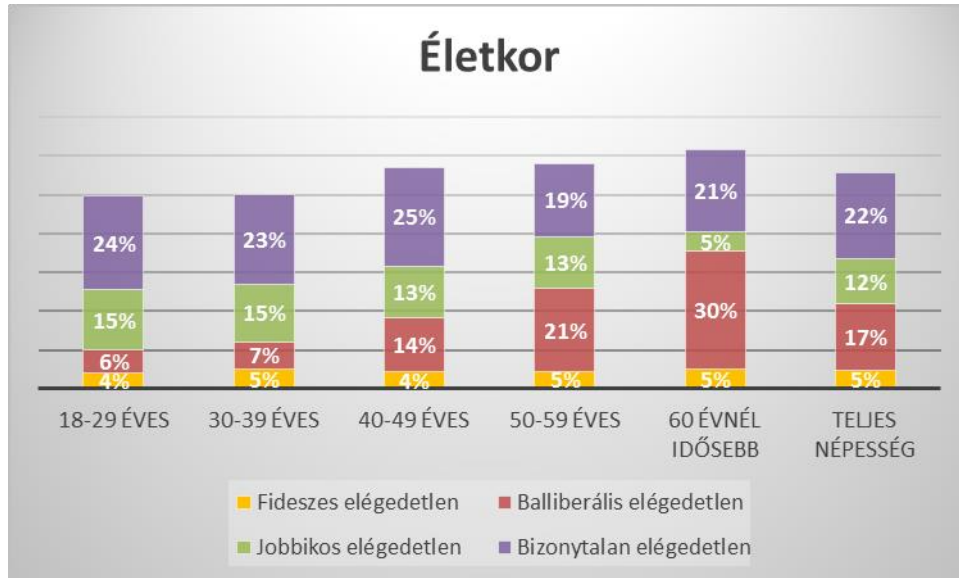
A Fidesz elégedetlenjei nagyjából egyenlő arányban oszlanak meg a különböző korcsoportok között, a jobbikos és a bizonytalan elégedetlenek a fiatalabb korcsoportokban felülreprezentáltak, a baloldali és liberális pesszimista szavazók életkor szerinti reprezentációja pedig erőteljes előregedésről tanúskodik (9. ábra).

A kormánypárt kritikus szavazói a legtöbb életkori csoportban a teljes népességen belülivel azonos, 5%-os arányban képviseltetik magukat, egyedül a legfiatalabb, 18-29 éves, valamint a 40-49 éves középkorúak körén belül vannak az átlagnál egy árnyalatnyival kisebb, 4%-os arányban. Ezzel együtt tehát kiegyensúlyozottnak tekinthető a kormánypárt elégedetlenjeinek korcsoportok szerinti megoszlása.

A pártválasztásukban bizonytalan, ám az ország helyzetét borúsán látó szavazókat legnagyobb arányban a fiatalabb korcsoportokban találjuk. Esetükben az 50. életév jelenti a választóvonalat, az ettől fiatalabb életkori csoportokban enyhén felül-, az ennél idősebbek körében pedig az átlagnál valamivel alulreprezentáltak. A legnagyobb arányban a 40-49 évesek, a legkisebb mértékben pedig az 50-59-es korosztályban vannak

jelen a bizonytalanok között: előbbi korcsoportban minden negyedik, utóbbiban pedig csupán minden ötödik megkérdezett kerül ki közülük. Mivel a teljes népességen belüli, 22%-os részarányuktól egyik irányban sem térnek el 3 százalékpontnál nagyobb mértékben, ezért a bizonytalan elégedetlenek is viszonylag kiegyensúlyozott táborot alkotnak az életkor szempontjából.

9. ábra. Az elégedetlen szavazók politikai csoportok szerinti megoszlása, életkor szerint (N=1213)

A jobbikos elégedetlenek – a párt általános szavazói profiljával összhangban – a fiatalok között vannak a legnagyobb arányban. **A két legfiatalabb korosztályban, a negyven év alattiak körében negyedével nagyobb mértékben vannak jelen, mint a teljes népességen belül.** A radikális jobboldali párt pesszimista szavazói emellett enyhén felülreprezentáltak a 40-59 éves középkorúak között is. A 60 év felettiek körében azonban látványosan alulreprezentált ez a szavazócsoporthoz, a nyugdíjas korosztályban csak elvétve találunk elégedetlen Jobbik-szavazót. **A legidősebb korcsoportban részarányuk mindössze 5%, ami kevesebb mint fele a teljes népességbeli arányuknak, és harmada a legerősebb korcsoportjaiban meglévő támogatottságának.**

Ezzel éppen ellentétes irányú és még a jobbikos szavazókénál is jóval markánsabb trend figyelhető meg a baloldali-liberális elégedetlenek életkori csoportjain belül. Ez a tábor ugyanis erőteljes előregedést mutat: a

kor előrehaladtával egyre nagyobb arányban képviseltetik magukat az egyes életkorcsoportokban. Társadalmi arányuknál jóval kisebb súllyal szerepelnek az 50 év alattiak körében, azon felül pedig erősen felülreprezentáltak. Míg a fiatalok között alig találunk baloldali vagy liberális elégedetlent, addig az idősek körében ők alkotják a legnépesebb csoportot. Jól alátámasztja ezt, hogy **a baloldali-liberális elégedetlenek ötször nagyobb arányban képviseltetik magukat a legidősebb korcsoportban, mint a legfiatalabbak között. Míg a 18-29 éveseknek mindössze 6%-át adják, a 60 év felettieknek majdnem egyharmada ebből a szavazócsoportból kerül ki (30%).** Mindez azt jelenti tehát, hogy 17%-os társadalmi arányukhoz képest háromszor kisebb arányban vannak jelen a legfiatalabbak között, a 60 év felettiek körében ugyanakkor lényegében kétszeresen felülreprezentáltak.

Elégedetlen szavazók iskolai végzettség szerint

Különböző mértékben, de a jobbkios elégedetlenek kivételével mindhárom vizsgált elégedetlen csoport az alacsonyabb iskolai végzettségűek között felülreprezentált, és ezzel párhuzamosan a magasabb iskolázottságúak körében az átlagosnál kisebb mértékben vannak jelen (10. ábra). Vagyis a kormánypárti, a baloldali-liberális és a bizonytalan pártpreferenciájú elégedetlenek körében erősen érvényesül az iskolai végzettség és az ország helyzetével való elégedettség között fennálló fordított arányosság, amely szerint minél kevésbé iskolázottabb valaki, annál valószínűbb, hogy rossznak ítéli meg az országban zajló dolgok irányát.

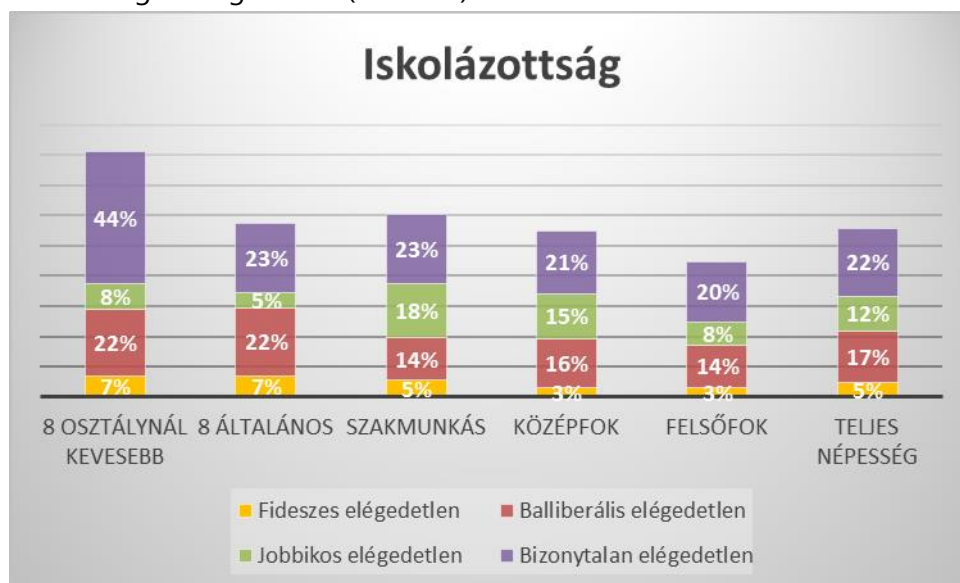
A fideszes elégedetlenek aránya fokozatosan csökken az iskolázottság szintjének emelkedésével. Az alacsony, 8 általánosnál kevesebb vagy 8 osztályt végzettek körében több mint kétszer akkora arányt képviselnek (7%), mint az érettségivel és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében (3%), a szakmunkások között pedig az átlagosnak megfelelő a részarányuk. **Leginkább tehát az alacsony végzettségűek közül kerülnek ki a kormánypárti szavazók elégedetlen képviselői.**

Hasonló tendencia érvényesül a baloldali és liberális elégedetleneknél is, ahol a két legalacsonyabb iskolázottsági típusban másfélszer nagyobb arányban vannak jelen, mint a szakmunkás és diplomás végzettségűek

között. Esetükben tehát az alapfokú végzettség megszerzésénél húzható meg a határ, a baloldali elégedetlenekre leginkább jellemző végzettségi csoport a legfeljebb alapfokú végzettségűek.

A bizonytalan elégedetleneknél az alapfokú végzettség alatt húzható meg az a határ, amely mentén élesen elkülönülnek az általuk képviselt részarányok. **A bizonytalan elégedetlenek gerincét a legképzetlenebbek adják: erre a választói csoportra a legalacsonyabb végzettségtípus, a 8 elemi osztálynál kevesebb a legjellemzőbb. Míg a teljes népesség 22%-át adják, addig a legiskolázatlanabbaknak csaknem a felét (44%).** Minden más iskolázottsági szinten nagyjából az átlagnak megfelelő, vagyis kiegyensúlyozott eloszlást mutat részarányuk, minimális csökkenéssel a magasabb képzettség felé haladva.

10. ábra. Az elégedetlen szavazók politikai csoportok szerinti megoszlása, iskolai végzettség szerint (N=1213)

A Jobbik szavazóinak elégedetlen csoportja a többihez képest speciális helyzetben van. Rájuk az alacsony és a magas végzettség egyaránt kevésbé jellemző, míg a középfokú, érettségizett, illetve szakmunkás végzettségűek körében vannak átlagon felüli arányban képviselve. **A tipikus jobbikos elégedetlen tehát szakmunkás végzettséggel vagy érettségivel rendelkezik.** A leginkább a szakmunkásoknál vannak felülreprezentálva, 12%-os országos arányuknál másfélszer nagyobb arányban vannak jelen ebben a

csoportban. Legkevésbé a 8 elemi osztálynál találkozhatunk velük, ennek a kategóriának csupán 5%-át adják, vagyis társadalmi arányukhoz viszonyítva feleakkora arányban vannak az alapfokú végzettségűek között. A középfokú végzettséggel rendelkezők körében pedig, ahol szintén felülreprezentáltak, kétszer akkora részarányt képviselnek, mint az iskolázottsági skála két végpontján szereplő diplomások és a 8 általánossal sem bírók között.

Elégedetlen szavazók foglalkoztatottság, aktivitás típusa szerint

A kormánypárt elégedetlen szavazói társadalmi arányuknál nagyobb mértékben találhatók meg a segéd- és betanított munkások, valamint a szellemi munkát végző, vezető beosztásban dolgozók között. Ezekben a csoportokban 8%-os részarányt képviselnek, vagyis erősen felülreprezentáltak. Az inaktív csoportok közül az átlagosnál gyakrabban találunk közöttük nyugdíjast és háztartásbelit (6%), ugyanakkor a munkanélküliek és szellemi munkát végző beosztottak között erősen alulreprezentáltak (2-2%).

A balliberális elégedetlenek szavazói jellemzően a nyugdíjas, háztartásbeli inaktív csoportból kerülnek ki. A szavazócsoport egyedül ebben a foglalkoztatottsági-aktivitási szegmensben felülreprezentált, itt azonban igen erősen: társadalmi arányukhoz képest közel kétszeresen vannak jelen ebben az inaktív csoportban, ahol közel minden harmadik nyugdíjas, illetve háztartásbeli közülük kerül ki. A tanulók és gyeseen lévők között alig találunk baloldali elégedetlent (4%), de számottevően alulreprezentáltak a szakmunkások és a szellemi munkát végző vezetők között is (10-10%).

A Jobbik-szavazó elégedetlenek jellemzően a szakmunkások és a munkanélküliek, ebben a két csoportban jóval nagyobb (19, illetve 17%) arányban találjuk meg őket, mint a teljes népesség körében (12%). A nyugdíjasok, háztartásbeliek soraiban ugyanakkor csak elvétve szerepelnek, összarányuknak alig felét teszik ki ebben az aktivitási csoportban.

A bizonytalan elégedetlenek alkotják a munkanélküliek messze legnagyobb részét, az álláskeresők közel fele (43%) közülük kerül ki, vagyis kétszer nagyobb arányban képviseltetik magukat, mint a teljes népességben belül. Legkevésbé a szellemi pozíciót betöltő beosztottak és

vezetők körében vannak jelen, itt részarányuk jelentősen elmarad az átlagostól.

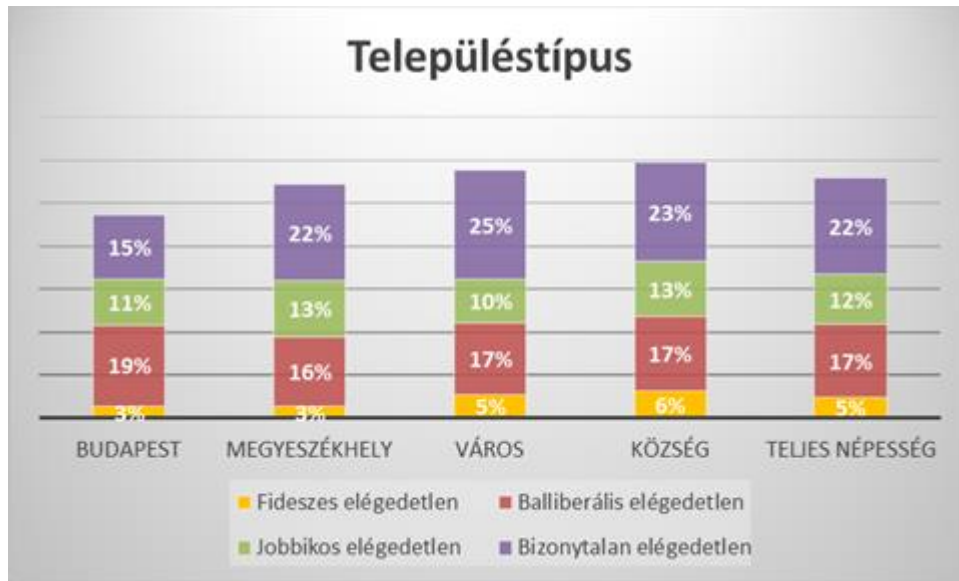
Elégedetlen szavazók településtípus szerint

Nem minden esetben figyelhető meg lineáris összefüggés, de **a baloldali-liberális elégedetlenek kivételével – ahol épp a főváros jelenti a legjellemzőbb lakóhelytípust – a többi három csoport esetében megfigyelhető, hogy a Budapesten élők között kisebb, míg a falvakban nagyobb arányban vannak jelen az aktuális folyamatokkal elégedetlenek (11. ábra).**

A legegységesebben a kormánypárt szimpatizánsainak elégedetlen csoportján belül figyelhető meg a lakóhely mérete és az elégedettség közötti általános összefüggés. **Budapest felől a kisebb települések felé haladva növekszik a fideszes elégedetlenek részaránya.** Míg a fővárosban és a megyeszékhelyeken élőknek csak 3%-át adják, addig a falvakban élőknek a 6%-a kerül ki közülük. Vagyis a falvakban élők körében kétszer nagyobb az arányuk, mint a legnagyobb városokban. **Ez pedig azt jelenti, hogy a kritikus kormánypárti szavazók a falvakban, kisvárosokban élők közül rekrutálódnak leginkább,** ezeken a településeken a leginkább elégedetlenek a kormány munkájával a saját szavazói.

11. ábra. Az elégedetlen szavazók politikai csoportok szerinti megoszlása, településtípus szerint (N=1213)

A bizonytalan szavazók elégedetlenjeinek körében a leghangsúlyosabb ellentét a főváros-vidék között húzódik. A budapestiek között ugyanis jóval kevésbé találunk bizonytalan elégedetleneket, mint bármelyik másik településtípus lakói között. 22%-os országos arányukkal szemben a fővárosiaknak csupán a 15%-a tartozik ebbe a választói csoportba, vagyis erősen alulreprezentáltak Budapesten. A vidéki településtípusok között ezzel szemben meglehetősen kiegyensúlyozott, **átlaghoz közeli az eloszlásuk, a legjellemzőbb mégis a kisvárosi lakóhely, ahol a lakosság negyedét teszik ki.**

A jobbikos elégedetlenek az összes településtípuson hasonló arányban vannak jelen, vagyis a lakóhely mérete nem igazán meghatározó szempont esetükben. A 12%-os társadalmi arányuktól legfeljebb egy-két százalékpontos eltérés jellemző bármelyik településtípusnál. Ezek áttekintése alapján a megyeszékhelyek és a községek lakói között a legmagasabb az arányuk (13-13%), a fővárosban (11%) és a kisebb városokban (10%) az átlagostól némileg alacsonyabb mértékben vannak jelen.

A baloldali-liberális elégedetleneknél a többi csoporttól eltérően éppen Budapest a legjellemzőbb lakóhely. A fővárosban élők közül 19% ebbe a választói csoportba tartozik, amivel a baloldali-liberális elégedetlenek enyhén felülreprezentáltak 17%-os társadalmi súlyukhoz mérten. A többi településtípuson belül az országos átlaguknak lényegében megfelelő

arányban élnek, tehát a baloldali-liberális elégedetlen szavazók is viszonylag kiegyenlített csoportot alkotnak a lakóhelytípus szempontjából.

Elégedetlen szavazók a legutóbbi munkahely típusa szerint

A legutóbbi munkahely típusa szerint egészen homogén eloszlást mutat a kormánypárti kritikus szavazók csoportja. Míg a teljes népességben és a privát illetve állami szektorban, valamint a termelő munkát soha nem végzők között egyaránt 5-5%-os részarányt képviselnek, addig a civil szféra dolgozóinak 7%-át adják, vagyis ezen a területen találunk egyedül valamivel több fideszes elégedetlent.

A baloldali-liberális elégedetlenek jellemző munkahelytípusa az állami, illetve a civilszféra, itt társadalmi súlyuknál nagyobb arányban vannak jelen. Az állást soha nem vállalók között ugyanakkor alig vannak jelen, 17%-os országos átlagukhoz képest csak háromszor kisebb részét alkotják ennek a csoportnak. 5%-os részarányukkal ugyanolyan gyakorisággal találhatók ilyen választók a munkát nem vállalók között, mint a jóval kisebb társadalmi méretű fideszes elégedetlenek.

A Jobbik elégedetlen támogatói leginkább a versenyszférában tevékenykednek, 14%-os részarányt képviselve enyhén felülreprezentáltak a magánszektor dolgozói között. Az állami szférában és a civil szervezeteknél ugyanakkor az átlagosnál jóval kevesebb, majdnem fele arányban vállalnak munkát, itt csupán 7-7%-ot tesznek ki, miközben a teljes népesség 12%-át adják.

A pártválasztásukban bizonytalan, ám a jelenlegi helyzettel elégedetlen szavazókra leginkább a civil szférában történő munkavállalás a jellemző, minden harmadik civil szervezetnél tevékenykedő megkérdezett ebbe a szavazói csoportba tartozik, vagyis másfélszer nagyobb arányban vannak jelen a bizonytalan elégedetlenek ebben a szférában, mint ami társadalmi arányukból következne. **Kisebb mértékben, de szintén az átlagnál nagyobb mértékben találjuk meg őket az állami szektorban és a munkát soha nem végzők között (25%).**

A fideszes elégedetlenek legjellemzőbb munkahelyi ágazata az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás, ahol az átlagnál több mint kétszer nagyobb arányban dolgoznak, de kisebb mértékben felülreprezentáltak a mezőgazdaságban (7%), valamint az iparban és a kis- és nagykereskedelemben dolgozók között is (6-6%).

A baloldali-liberális elégedetlenek kiugróan nagy arányban képviseltetik magukat a pénzügyi szektorban, itt teljes népességbeli arányuknál majdnem kétszer nagyobb arányban dolgoznak, az ágazat dolgozóinak pontosan harmadát adják. Kisebb arányban, de szintén jellemző gazdasági terület számukra az állami szféra, az egészségügy és szociális ellátás (20-20%), az ipar és a szállítás (19%). Legkevésbé a gazdasági szolgáltatások, valamint az oktatás és kultúra (14-14%), illetve az energiaipar területén aktívak.

A radikális jobboldali elégedetlenek adják a szállítás, hírközlés, távközlés, posta, raktározás, vízgazdálkodás területeit érintő ágazatban dolgozók csaknem ötödét, ami másfélszerese társadalmi arányuknak. Emellett még az egyéb közösségi, személyi szolgáltatásban dolgoznak átlagon felüli arányban (16%). Az állami szférában, az oktatásban és egészségügyben ugyanakkor átlagon alul képviseltetik magukat, a pénzügyi szolgáltatás területén pedig csak egészen kis szerepet vállalnak: a teljes népességen belüli arányukhoz képest csupán háromszor kisebb mértékben vannak jelen ebben az ágazatban.

A bizonytalanok számára az oktatás és kultúra, az egészségügy és szociális ellátás, illetve az energiaipar jelenti a három legfőbb karrierutat, ezekben az ágazatokban jelenlétük meghaladja vagy megközelíti az 50%-ot, vagyis ezeken a területeken nagyobb súllyal bírnak, mint az összes aktív és passzív, elégedett illetve elégedetlen társadalmi csoport együttvéve. Legkevésbé a mezőgazdaságban, vendéglátásban és a közösségi, személyi szolgáltatásokban képviseltetik magukat, ám részarányuk még ezeken a területeken is legalább egyharmados.

Az elégedetlenek politikai csoportjainak demográfiai karaktere

Az egyes társadalmi változókon belüli arányaik áttekintése alapján nagy vonalakban megrajzolható az elégedetlen szavazók négy főbb csoportjának demográfiai karaktere. A kormánypárt kritikus támogatói között nagyjából kiegyensúlyozott a férfiak és nők aránya, és életkor alapján is viszonylag egyenletesen oszlanak meg a társadalomban. **Felülreprezentáltak ugyanakkor a legkevésbé iskolázottak körében, a közép- és felsőfokú végzettségűek között pedig alig vannak jelen. A Fidesz elégedetlenjei az átlagosnál nagyobb arányban élnek vidéki kisvárosokban és falvakban, és jellemzően segéd- és betanított munkások.** Az átlagnál jellemzőbb rájuk a civil szektorban történő munkavállalás.

A Jobbik elégedetlen szimpatizánsai jellemzően inkább férfiak, és főként a 40 év alatti korosztályokban vannak jelen. Tipikusan szakmunkás, illetve középfokú végzettséggel rendelkeznek. Minden településtípuson hasonló arányban vannak jelen, egy-két ponttal vannak csak többen a megyeszékhelyeken és a falvakban, mint a kisvárosokban és Budapesten. **Döntően a versenyszférában vállalnak munkát.**

A balliberális elégedetlenek nagyobb arányban kerülnek ki a nők közül, korszerkezetük pedig erőteljes öregedést mutat, a 60 év felettieknek messze a legnagyobb részét ez a csoport alkotja. Jellemzően az alacsony, alapfokú végzettségűek adják a bázisukat, emellett igen erősen felülreprezentáltak a nyugdíjasok és háztartásbeliek inaktív csoportján belül. Legjellemzőbb lakóhelyük a főváros, de a kisebb településtípusokban is viszonylag kiegyensúlyozott arányban vannak jelen. Tipikusan az állami, illetve a civilszférában dolgoznak.

A legnépesebb csoportot alkotó elégedetlen bizonytalan szavazók körében enyhe női túlsúlyról beszélhetünk, és **az átlagosnál nagyobb arányban képviseltetik magukat az 50 éven aluliak között. Kiugróan magas arányban vannak jelen a legiskolázatlanabb, 8 osztálynál kevesebbet végzett csoporton belül.** Ezzel összefüggésben sokan közülük munkanélküliek, az álláskeresők közel fele közülük kerül ki. **Vidéken, jellemzően kisvárosokban élnek, a fővárosban viszont erősen alulreprezentáltak. Leginkább a civil szférában történő munkavállalás a**

jellemző rájuk, de az állami szektorban és a termelő a munkát soha nem végzők között is számottevően vannak jelen.

3. Az elégedetlen szavazók problématerképe

Az elégedetlen szavazók egyértelműen az általános egzisztenciális kérdéseket tartják a legsúlyosabb problémának. A legrészletesebb, a témában született felmérés 2015. októberében készült, melynek keretén belül 17 probléma fontosságát értékelték a válaszadók (1. táblázat). **Az elégedetlen szavazók a 17 vizsgált témából az egészségügyi ellátás színvonalát, a munkanélküliség nagyságát, valamint a növekvő elszegényedést sorolták a három legfontosabb probléma közé.** Mindez érdekes kettősséget mutat a legkevésbé prioritizált társadalmi ügyekkel összevetve, az elégedetlen szavazók rangsorában ugyanis a más társadalmi csoportok specifikus – ám hasonlóan alapvetően egzisztenciális jellegű – problémái szerepelnek a legutolsó helyeken. **Így a hajléktalanok megoldatlan helyzete (14. hely), a nőket sújtó jövedelmi egyenlőtlenség (15.), valamint a romák és nem-romák közötti feszültségek érdeklik a legkevésbé őket (17.).** De a devizahitelesek nehéz helyzete, a gazdagok és a szegények közötti szakadék növekedése, valamint a kistelepülésen élők életének nehezebbre fordulása is csak az általuk felállított rangsor második felében szerepel. Vagyis, **míg az általános szociális kérdések a legnagyobb hangsúlyt kapják az elégedetlenek között, addig a társadalom meghatározott, kisebb-nagyobb csoportjainak saját problémái iránt igen kevésbé mutatkoznak szolidárisnak.**

A két végpont között nagy hangsúlyt kapnak részükről a gazdasági kérdések is. **A képzett munkaerő elvándorlása a negyedik, a gazdaság stagnálása pedig az ötödik legmeghatározóbb probléma szerintük,** a reálbérek stagnálása vagy csökkenése ugyanakkor már kevésbé fontos probléma, ami csak a kilencedik náluk. A társadalom elöregedését és a csökkenő születésszámot, illetve a középosztály lecsúszását a középmezőnybe, a 6-7. helyre rangsorolják. **A korrupció csak a nyolcadik a fontossági sorrendjükben, vagyis a közéletet átfonó gazdasági visszaélések nem igazán érik el még az elégedetlen szavazók ingerküszöbét sem.** A

közbiztonság helyzetével ugyanakkor relatíve elégedettek, a növekvő bűnözést ugyanis csak a 13. helyre sorolják a 17-ből, és **a politikai szélsőségek erősödésével sem lehet félelmet kelteni** bennük, amit az utolsó előtti helyre rangsorolnak.

Az elégedetlen szavazók problématerképe ugyan nagy átfedést mutat a társadalom másik részét alkotó, elégedett, illetve a kérdésre választ adni nem tudók alkotta csoporttal, számos esetben megfigyelhetünk hangsúlybeli eltéréseket a két csoport által fontosnak ítélt problémák között. **Az elégedetlenek és a többiek csoportja is az egészségügyi ellátások színvonala miatt aggódik a leginkább**, mindkét társadalmi csoportban ez a probléma áll az első helyen, ám az elégedetlenek átlagosan szignifikánsan előrébb rangsorolják, mint az elégedettek és a véleményt nem formálók. **A munkanélküliséget és a növekvő elszegényedést szintén hangsúlyosabb kihívásnak tekintik az ország helyzetével elégedetlenek, mint a többiek.** Előbbieknél a második és a harmadik helyen, utóbbi csoportban viszont csak az ötödik és a hatodik helyre kerültek ezek a témák, tehát az elégedetlen választókat az egészségügy mellett leginkább ezzel a két témával érdemes megszólítani. A gazdasági növekedés szintje is jóval inkább foglalkoztatja az elégedetleneket, mint az optimistákat, illetve állást nem foglalókat. Csakúgy, mint a **reálbérek stagnálása, amely bár mindkét csoport esetében hátrébb szorul a problémarangsorban, az elégedetlen szavazók érzékelhetően fontosabb ügynek tekintik a társadalom másik részénél.**

1. táblázat: Az elégedetlenek és a nem elégedetlenek problémásorrendje, 2015. október, zárójelben a rangsor értékekkel* (N=1000)

Probléma	Elégedetlenek	Többiek	Különbség
Az egészségügyi ellátás színvonala alacsony/romlik	1. (6,7)	1. (7,2)	-0,5
Magas a munkanélküliség	2. (7,2)	5. (8,0)	-0,8
Növekvő elszegényedés	3. (7,2)	6. (8,0)	-0,7
A képzett munkaerő külföldre vándorol	4. (7,4)	3. (7,7)	-0,3
A gazdaság gyakorlatilag stagnál, nincs gazdasági növekedés	5. (7,5)	8. (8,6)	-1,1
A társadalom előregszik, egyre kevesebb a gyerek	6. (8,0)	4. (7,8)	0,1
A középosztály lecsúszása	7. (8,2)	2. (7,7)	0,5
Korrupció a gazdaságban, csak kenőpénzekkel lehet érvényesülni	8. (8,5)	7. (8,5)	0,0
Stagnálnak vagy csökkennek a reálbérek	9. (8,5)	12. (9,1)	-0,6
A devizahitelek helyzete kilátástalan	10. (8,9)	10. (8,9)	0,0
Túl nagyok a különbségek a gazdagok és a szegények között	11. (8,9)	9. (8,7)	0,2
Egyre nehezebb az élet a kistelepüléseken	12. (9,3)	11. (9,0)	0,3
Növekszik a bűnözés	13. (9,3)	13. (9,8)	-0,4
A hajléktalanok helyzete megoldatlan	14. (10,7)	15. (10,1)	0,6
A nők kevesebbet keresnek, mint a férfiak	15. (10,9)	14. (9,9)	0,9
Erősödnek a szélsőséges politikai eszmék, pártok	16. (11,1)	16. (10,3)	0,8
Feszültségek a romák és a nem-romák között	17. (11,6)	17. (10,9)	0,6

*Minél kisebb az érték, a megkérdezettek annál nagyobb problémának tartják. A zöld kiemelés jelzi, ahol a rossz irányt érzékelők a többieknél nagyobb problémának tartanak valamit, a piros pedig azt, amit a többiek tartanak fontosabb problémának az elégedetleneknél.

A két csoport számára különböző fontossággal bír **a középosztály lecsúszása. A jelenlegi helyzettel elégedettek számára ez a kérdés jóval hangsúlyosabb**, mint az elégedetleneknek. Ez egyértelműen látszik abból, hogy előbbi csoport számára ez a második legfontosabb kérdés, az elégedetlenek ezzel szemben csak a hetedik helyre rangsorolják.

Mindkét társadalmi csoport a szélsőséges politikai eszmék, pártok erősödése, valamint az egyes társadalmi csoportok előtt álló specifikus egzisztenciális kihívások, így a hajléktalanok helyzete, a nők alacsonyabb keresete és a roma-nem roma konfliktus miatt aggódik a legkevésbé. Ám ezekre a problémákra az elégedetlenek még a társadalom optimistább felénél is jelentősen érzéketlenebbek. Az elégedetlenek ugyanis átlagosan jóval magasabb rangsor értéket adnak ezeknek az ügyeknek, mint a nem elégedetlenek. Mindenképpen említésre méltó megállapítás, hogy különösen **a politikai szélsőségek előretörése és a nemek közötti béregyenlőtlenség súlyosabb probléma a társadalom elégedettebb fele számára, mint a kritikusoknak. És ugyanígy meghökkentő az is, hogy a társadalmilag hátrányos helyzetű csoportok, mint a hajléktalanok és a romák problémái iránt is az aktuális trendekkel elégedetlenek a kevésbé fogékonyak.**

4. Az elégedetlen szavazók problématerképe, politikai irányultság szerint

Baloldali-liberális elégedetlenek

A baloldali és liberális elégedetlen szavazók három legfontosabbnak tekintett problémája az egészségügyi ellátás romló színvonala, a magas munkanélküliség, valamint a képzett munkaerő elvándorlása. A fontosabb kihívások közé sorolják a gazdasági növekedés elmaradását és a növekvő szegénységet is. **Legkevésbé a roma-nem roma konfliktust, a bűnözést, valamint a nők férfiakkal szembeni egyenlőtlen bérezését tartják meghatározónak a mai Magyarországon.**

Az összes elégedetlentől leginkább abban tér el problémaérzékelésük, hogy hozzájuk viszonyítva jóval hangsúlyosabbnak tartják a devizahitelek helyzetét és a politikai szélsőségesség növekedése is nagyobb mértékben aggasztja őket, mint az elégedetleneket általában. Előbbit a 8. helyre rangsorolják, két hellyel előrébb, mint az elégedetlenek

teljes csoportja. A politikai szélsőségek jelentette veszély pedig a 13. a problémarangsorukban, míg az összes elégedetlen között csak az utolsó előtti.

2. táblázat. A baloldali-liberális, a jobbikos és a bizonytalan elégedetlen szavazók problémásorrendje, 2015. október, zárójelben a rangsor értékekkel*

Téma	Baloldali-liberális	Jobbik	Bizonytalan
Az egészségügyi ellátás színvonala alacsony/romlik	1. (6,5)	3. (6,9)	1. (6,7)
Magas a munkanélküliség	2. (7,3)	1. (6,6)	4. (7,3)
A képzett munkaerő külföldre vándorol	3. (7,3)	4. (7,2)	5. (7,5)
A gazdaság gyakorlatilag stagnál, nincs gazdasági növekedés	4. (7,6)	9. (8,2)	2. (7,1)
Növekvő elszegényedés	5. (7,7)	2. (6,8)	3. (7,2)
A középosztály lecsúszása	6. (7,8)	11. (8,7)	7. (8,1)
A társadalom elöregszik, egyre kevesebb a gyerek	7. (7,9)	6. (7,9)	6. (8,0)
A devizahitelek helyzete kilátástalan	8. (8,2)	12. (9,5)	10. (9,0)
Korrupció a gazdaságban, csak kenőpénzekkel lehet érvényesülni	9. (8,4)	5. (7,3)	11. (9,0)
Stagnálnak vagy csökkennek a reálbérek	10. (9,1)	8. (8,1)	8. (8,5)
Túl nagyok a különbségek a gazdagok és a szegények között	11. (9,1)	10. (8,2)	12. (9,1)
Egyre nehezebb az élet a kistelepüléseken	12. (9,8)	13. (9,6)	9. (8,9)
Erősödnek a szélsőséges politikai eszmék, pártok	13. (10,0)	17. (12,5)	16. (11,1)
A hajléktalanok helyzete megoldatlan	14. (10,3)	15. (11,4)	14. (10,6)
A nők kevesebbet keresnek, mint a férfiak	15. (10,5)	16. (11,5)	15. (10,8)
Növekszik a bűnözés	16. (10,6)	7. (8,0)	13. (9,3)
Feszültségek a romák és a nem-romák között	17. (12,2)	14. (10,8)	17. (11,6)

*Minél kisebb az érték, annál nagyobb problémának tartják.

Az összes elégedetlennel szemben ugyanakkor valamivel kevésbé tartják hangsúlyosnak a kistelepülésen élők helyzetének romlását, a növekvő elszegényedést, a reálbérek csökkenését és a romák és nem-romák közötti feszültségek kiéleződését. **Vagyis a baloldali és liberális szavazók több,**

alapvetően szociális téma tekintetében meglepő módon kevésbé borúlátóak, mint a társadalom más csoportjai. A legnagyobb eltérés azonban a közbiztonság megítélésében van, amely számukra az utolsó előtti probléma, és átlagosan jóval magasabb rang értéket adnak neki, mint az elégedetlenek általában.

Az optimista, illetve semleges álláspontot képviselő csoporttól is számos helyen eltér a baloldali elégedetlenek problémapreferenciája. Bár ahogy szinte az összes vizsgált csoport, mindkét társadalmi szegmens az egészségügyet tekinti a legfontosabb problémának, ám a baloldaliaknál ez még fontosabb kihívásnak számít. **A nem elégedetlenekhez képest a balliberális kritikusok jelentősen jobban aggódnak a magas munkanélküliség, a gazdasági fejlődés hiánya, valamint a devizahitelek kilátástalan szituációja miatt.** Mindez a rangsorban elfoglalt helyezésben is megnyilvánul: **a munkanélküliséget három, a gazdaság stagnálását négy, a devizahitelek helyzetét pedig két hellyel sorolják előbbre, mint a jelenlegi helyzettel nem elégedetlenkedők.** A kistelepüléseken élők sorsával, a nők alulfizettségével, a többségi és a roma társadalom közötti feszültségekkel, valamint a bűnözéssel kapcsolatban ugyanakkor még az optimistábbaknál is optimistábbak.

Jobbikos elégedetlenek

A radikális jobboldali párt elégedetlen szimpatizánsai minden más vizsgált csoporttól eltérően nem az egészségügyet, hanem a munkanélküliséget tekintik a legsúlyosabb problémának. A növekvő szegénységet a második helyre rangsorolják, és csak a harmadik legégetőbb kérdés náluk a többi csoportnál élen álló egészségügy. A másik pólust a hajléktalanok helyzete, a nemek közötti bérszakadék, valamint nem meglepő módon a szélsőséges politika erősödése adja, ezt a három kérdést tekintik a legkevésbé meghatározónak.

A szociális, egzisztenciális és gazdasági problémák mellett **a jobbikos elégedetleneket sokkal inkább foglalkoztatja a korrupció és a közbiztonság kérdése, mint az elégedetleneket általában.** Ezt a két

problémát jóval előrébb is sorolják, mint utóbbiak: a korrupció a Jobbik elégedetlenjeinél az ötödik, a bűnözés pedig a hetedik, míg az összes elégedetlennél a nyolcadik, illetve tizenharmadik helyen állnak, vagyis az elégedetlenek nagy csoportjával ellentétben a radikális jobboldaliaknál a rangsor első felében szerepelnek. **Emellett a munkanélküliség, a társadalmi egyenlőtlenségek növekedése, valamint a romák és nem-romák közötti feszültségeknek is nagyobb hangsúlyt adnak, mint az elégedetlenek általában.**

A pártjuk ideológiájától valószínűleg nem függetlenül az átlagosnál ugyanakkor jóval kisebb fajsúlyú ügynek tekintik a politikai szélsőségek erősödését, amely náluk a legutolsó helyen szerepel. **A hajléktalanok és a nők ügyének is kisebb jelentőséget tulajdonítanak, mint az átlagos elégedetlenek.** A gazdasági stagnálást az ötödik helyett csak a kilencedik, a középosztály lecsúszását pedig az átlagos hetedikkel szemben a tizenegyedik helyre rangsorolják. Érdekes még, hogy bár a Jobbik kiemelten foglalkozott a devizahitelek helyzetével, a párt elégedetlen szimpatizánsai a többi elégedetlenhez képest kevésbé fontos problémaként tekintenek a végtörlesztésben érintett adósokra.

A Jobbik kritikus szavazói a nem elégedetlenektől néhány kivételt eltekintve szinte minden problémát jelentősen eltérő hangsúllyal ítélik meg, és csupán az egészségügyi ellátást, a gazdaság stagnálását, a társadalom előregedését, valamint a roma-nem-roma feszültséget rangsorolják átlagosan nagyjából azonosan. A szélsőséges politikai eszmék és pártok erősödéséről és a bűnözésről vélekednek a leginkább eltérően, előbbit az optimisták, utóbbit a jobbikosok tekintik lényegesen nagyobb kihívásnak. A nem elégedetlenekhez képest jelentősen kisebb súlyt kap náluk a nők és férfiak igazságtalan bérezése és a hajléktalanok helyzete, a munkanélküliség. **A növekvő elszegényedés és a korrupció viszont a Jobbik szavazói számára jelent érzékelhetően súlyosabb problémát.**

Bizonytalan elégedetlenek

A pártpreferenciával nem rendelkező, vagy azt el nem áruló elégedetlenek **leginkább az egészségügyi ellátás színvonala, a gazdasági növekedés elmaradása, valamint a növekvő elszegényedés miatt aggódnak. A problémamarangorban pedig a nők férfiaknál alacsonyabb bérezését, a politikai szélsőségek előretörését és a romák és a nem-romák közötti feszültségeket helyezik leghátrább.**

Mivel az elégedetlenek csoportján belül a bizonytalan szavazóké a legnépesebb alcsoport, így az ő álláspontjuk jelenik meg leginkább az összes elégedetlen problémapreferenciájában is. A két csoport között ezért számottevő, érdemi különbségekről nem igazán beszélhetünk a problémák fontosságának megítélésénél. **Egyedül a korrupció fontosságát tekintve érezhető jelentősebb eltérés a bizonytalanok és az összes elégedetlen között. A bizonytalanok népes csoportját ugyanis kevésbé zavarja ez a probléma, mint az elégedetleneket általában, és csak a 11. helyre sorolják,** míg az elégedetlenek teljes csoportján belül a 8. helyen szerepel a korrupció.

A nem elégedettekkel összehasonlítva már jóval nagyobb különbségek láthatók az általuk és a bizonytalan kritikus szavazók által felállított problémásorrendek között. **A bizonytalan elégedetlenek előbbiekhez képest sokkal súlyosabb kihívásként érzékelik a gazdasági-szociális jellegű ügyeket. A gazdasági stagnálás náluk az egészségügy után a második legfontosabb probléma,** míg a társadalom optimistább felében csak a középmezőnybe, a 8. helyre sorolják. **A magas munkanélküliséget és a reálbérek növekedésének elmaradását, valamint a növekvő szegénységet is számottevően kritikusabb tényezőnek tartják az elégedettebbeknél. Kisebb mértékben, de átlagosan szintén jobban aggódnak az egészségügy és a közbiztonság helyzetének romlása miatt.**

Az optimistább szavazóknál ugyanakkor szignifikánsan kisebb hangsúlyt kap náluk a politikai radikalizáció, valamint a nők alacsonyabb bérezése. Kisebb mértékben, de szintén kevésbé tartják fontosnak a romák és a többségi társadalom közötti feszültségeket, a hajléktalanok romló helyzetét, a középosztály lecsúszását, valamint a korrupciót. Zömében tehát a különböző,

kisebb-nagyobb társadalmi csoportok sajátos problémái iránt a legkevésbé érzékenyek az elégedetlenek legnagyobb részét adó bizonytalan szavazók.

Problémapreferenciák 2016-ban

Társadalmi problémaérzékelés

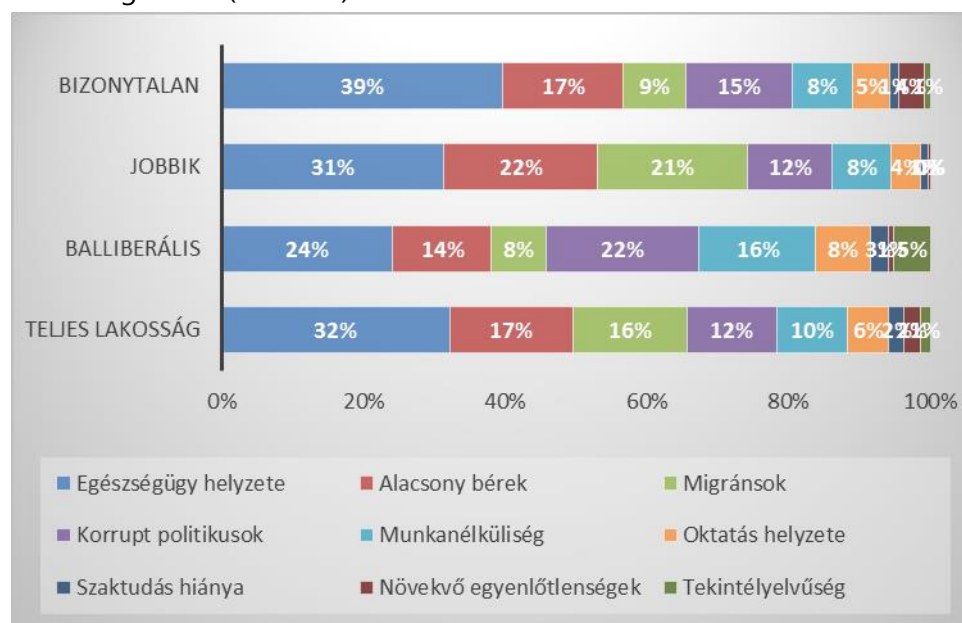
A teljes magyar társadalom által legfontosabbnak tekintett problémákat **2016 augusztusában vizsgáló reprezentatív kutatás szerint az egészségügy helyzete, az alacsony bérek, valamint a migránsok miatt aggódnak leginkább a magyarok (12. ábra)**. A korrupció csak ezek mögött szerepel, a negyedik legfontosabb probléma a válaszadók első említései alapján, amit a munkanélküliség követ. Az oktatás helyzete kevésbé, a szaktudás hiánya, a növekvő egyenlőtlenségek és a tekintélyelvűség pedig lényegében egyáltalán nem érdeklik a szavazókat. **A 2015-ös és a 2016-os kutatások szisztematikus összevetése nem lehetséges amiatt, hogy előbbi 17, utóbbi pedig 9 fő problémát vizsgált, de néhány főbb téma társadalmi fontosságát tekintve érdemes mindkettőt áttekinteni: hasonló trendek rajzolódnak ki mindkettőből.**

A 2016 őszi adatok is megerősítik, hogy az egészségügy minden másnál fontosabb a magyar lakosság számára. Az egészségügy messze kimagaslik a kilenc vizsgált probléma közül: a megkérdezettek harmada említette ezt a kérdést az első helyen, pontosan annyian, mint a második és harmadik legsúlyosabb kihívásnak ítélt alacsony bérszintet és a bevándorlókat együttvéve. Előbbit a megkérdezettek 17, utóbbit 16%-a nevezte meg a legsürgetőbb problémaként, vagyis – a kvótanépszavazási kampány idején – a magyarok egyforma súlyú problémának tekintették a migránsok jelentette gazdasági-biztonsági kockázatokat és az alacsony jövedelmeket.

A politikusok korruptségát csak ezek mögé sorolta a társadalom, és mindössze a megkérdezettek 12%-a, vagyis nagyjából minden nyolcadik magyar tartja jelenleg a legkiemelkedőbb problémának Magyarországon. A munkanélküliség az ötödik az említések gyakoriságát tekintve, tízből egy magyar gondolja a legfenyegetőbb kihívásnak, ezzel pedig a kilenc probléma

közül középre súlyozzák jelentőségét. Az oktatás helyzetét a válaszadók 6%-a nevezte meg a legégetőbb problémaként, vagyis a rangsor második felébe sorolták.

12. ábra: A baloldali-liberális, a jobbkios és a bizonytalan szavazók problémarangsora, 2016. augusztus (N=1000)

A felmérés alapján a szaktudás hiányát, a növekvő egyenlőtlenségeket, valamint a tekintélyelvűséget szinte egyáltalán nem érzékelik a legfontosabb problémákként a jelenlegi Magyarországon, ezeket a témákat csak elvétve említik az első helyen a megkérdezettek.

A 2016-os, a teljes magyar népességről készült felmérés így részben megerősíti a 2015-ben megfigyelt trendeket. Az egészségügy továbbra is a legmeghatározóbb társadalmi probléma, a korrupció pedig jelenleg is csak mérsékelten foglalkoztatja a magyarokat. A társadalmi különbségek növekedését szintén a kevésbé jelentős problémák között találjuk, és a 2016-os adatok megerősítik azt is, hogy a politikai szélsőségek, illetve tekintélyelvűség erősödésében rejlő kihívást szinte egyáltalán nem érzékelik a magyarok.

A baloldali-liberális, a jobbkios és a bizonytalan szavazók problémái

Az egyes szavazócsoporthok problématerképe jelentősen eltér az ösztársadalmi problémadiagnóztól. **Az östzes baloldali-liberális, jobbkios és bizonytalan szavazó körében egyaránt az egészségügy a legfontosabb probléma, ám ennek mértéke számottevően eltér a három csoportban. 2016-ban** a bizonytalan szavazók a korrupciót, a balliberális pártok szimpatizánsai szintén a korrupciót és a munkanélküliséget, a Jobbkios szimpatizánsai pedig a migránsokat tartják az átlagosnál fontosabb problémának.

A baloldali-liberális szavazók egésze számára az egészségügy, a korrupció és a munkanélküliség jelenti a három legégetőbb társadalmi kihívást. Az egészségügyet ugyanakkor az átlagnál jóval kevesebben, mindössze negyedük említi az első helyen. A korrupciót majdnem ugyanilyen fontos számukra, a teljes népességhez képest közel kétszer nagyobb arányban (22%) említi a legfontosabb problémának. A munkanélküliség 16%-uknak jelenti a legnagyobb kihívást, ami másfélszerese a teljes társadalmi aránynak. Az alacsony bérek sorrendben csak a negyedik náluk, **a bevándorlók jelentette kockázatok pedig az átlagosnál feleannyian vélik meghatározónak. Egyedül a baloldali szavazók között találunk számottevő mértékben a tekintélyelvűség miatt aggódókat,** ám közülük is csupán minden huszadik említi ezt elsőként.

A Jobbkios szimpatizánsai sorrendben az egészségügy, az alacsony bérek és a migránsok miatt aggódnak leginkább. Az egészségügyet a társadalmi átlagnak megfelelő arányban helyezik az első helyre, az alacsony béreket és a bevándorlókat azonban nagyobb arányban sorolják a fő problémák közé, mint a teljes népesség. A korrupció a negyedik helyen szerepel náluk, az országos átlaggal megegyező hangsúlyt kap náluk ez a kérdés, a munkanélküliség és az oktatásügy pedig annál valamivel kevésbé fontos számukra.

A bizonytalan szavazókat az egészségügy reformjával, a bérek emelésével, valamint a korrupció felszámolásával lehetne leginkább megnyerni, ez a népes társadalmi csoport ugyanis ezeket a problémákat érzékeli a legakutabbnak a jelenkori Magyarországon. **Az egészségügy színvonala miatt még az átlagosnál is nagyobb arányban aggódnak,** tizből négyük szerint ez jelenti ma az elsőszámú kihívást. Az alacsony béreket 17%-

uk említi elsőként, a korrupciót miatt pedig hasonló arányuk, 15%-uk teszi az élre. **A migráció ugyanakkor a baloldaliakhoz és liberálisokhoz hasonlóan kevésbé foglalkoztatja őket**, a magyar társadalomra jellemző 16% helyett csak majdnem feleannyian, **9%-uk aggódik kifejezetten a bevándorlók miatt. A munkanélküliséget és az oktatás helyzetét valamivel kevésbé említik, mint az átlag, a növekvő társadalmi egyenlőtlenségeket azonban a teljes népességhez és a másik két csoporthoz viszonyítva sokkal fontosabbnak érzik**, egyedül itt említik érdemben kimutatható, 4%-os arányban a legfontosabb problémának.

English summary of the study

As the 2018 parliamentary elections draw nearer, it is becoming increasingly important to understand the profile of satisfied, as well as of dissatisfied voters – those who remain critical of the developments in the country. With this goal in mind, with the support of Friedrich-Ebert-Stiftung, Policy Solutions undertook the task to compile the typical profile of voters who believe “things in Hungary are not going in the right direction”. This study is based on data collected in two phases by means of personal interviews by Závecz Research in 2016. The joint database with a sample of 2000 persons of two surveys (collected in February and October 2016, respectively) reflects the composition of the Hungarian electorate based on the type of settlement, gender, age and the level of education. To draw up a map of key concerns of the voters, we further made use of two additional surveys conducted in October 2015 and 2016 August, both making use of a sample of 1000 persons.

In the first chapter of the study we examined the socio-demographic characteristics of the dissatisfied voters. To make the study more comprehensive we added - besides the regular categories of gender, age, type of settlement and level of education - additional categories such as the living and workplace environment, recreational opportunities and the use of internet. Next, we separated and analysed four substantively large enough groups within the general electorate that we identified within the general category of dissatisfied voters. This allowed us to explain the similarities and differences between “leftwing-liberal”, “pro-Jobbik”, “pro-government” and “undecided” dissatisfied voters. The third chapter focuses on examining which domestic issues are considered the most pressing by the dissatisfied electorate, allowing us to understand how to successfully reach out to them. The fourth chapter outlines the map of political and public policy concerns based on these various political groupings.

The Hungarian voters cannot be described as optimistic when it comes to the situation of the country, as the majority of citizens are in the view that things are on the wrong track in Hungary. 61% of the respondents see the situation gloomily and only a mere 31% can be described as optimistic. Women (62%) see the state of the country grimmer than men

(59%), but generally speaking both groups are pessimistic. Pessimists are in majority in most age groups too, with the group of 30-39 year olds having the largest share (40%) of those who are actually satisfied with the developments in Hungary. However, above the age of 40, an increase in age is accompanied by a growth of pessimism. The group of above 60 years olds hold the most devastating opinion on the country's current affairs: two-thirds of them see Hungary going downhill, while only a quarter believes that there are grounds for optimism.

The level of education plays a strong role when assessing the country's situation. The most educated are more likely to evaluate the country's direction positively. There is a prominent gap of opinion between the lowest and highest educated voters. What is more, the least educated have significantly more pessimistic views than others: 83% of those who did not complete elementary school consider things bleak. Those holding a diploma are the least gloomy of them all – here optimists are significantly overrepresented (41%). However, it is worth adding that this reflects only the moderation of pessimism as even within the most optimistic group of the highly educated, the share of dissatisfied voters is still in majority.

There is a linear relation between the type of settlement and how one assesses the country's state. The larger the settlement type the less likely that one will hold pessimistic views. Accordingly, Budapest has the largest relative share of optimists; however, this still represents a decisive minority. 35% are satisfied in the capital with the current state of affairs while the share of those holding negative views is 6 percentage points lower than the national average (55%). The impression of those living in smaller towns corresponds to the national average: 31% of them believe things are going in the right direction. The proportion of optimists is even lower among village dwellers (28%), meaning that the smallest communities maintain the most unfavourable views on the direction of the country.

On the basis of the study it can be concluded that the majority of dissatisfied voters cannot be reached through the internet. Frequent internet users are more satisfied with the current developments than those who only rarely or never turn to the internet. Occasional internet

users are highly critical of the country's public affairs – they are the consumers who use the internet only on a monthly basis or even less frequently but not more than a few times per month. Three-quarters of those asked in this group believe that matters are going in the wrong direction. Among those using the internet on an at least weekly basis we found more optimists than the general Hungarian populace. The group of weekly internet users has the largest relative share of optimists (43%).

In political terms, the general group of dissatisfied voters can be divided into four markedly distinct sub-categories: leftwing-liberals, Jobbik supporters, those supportive of the government and the undecided dissatisfied. Among them the undecided - that is voters with no party preference or not willing to disclose it – make up the largest group: of those asked 22% identified as such. The somewhat smaller but still quite prominent group of leftwing-liberals make up 17% of the total population. Dissatisfied Jobbik supporters share a chunk of 12% of the electorate. It is noteworthy that among those supportive of the government a substantial part is still dissatisfied with the direction of the country. Dissatisfied Fidesz-KDNP voters make up a considerable part of the overall electorate: 5% of the total population are critical of their own government.

Among the largest group of undecided voters, women are somewhat overrepresented, especially among voters below the age of 50. Their share is exceptionally high among the least educated not having finished elementary school. Consequently, many of them are unemployed, making up almost half of jobseekers. Typically living in the countryside or smaller towns, they are markedly underrepresented in the capital.

The larger share of dissatisfied leftwing-liberals is composed of women, with an ageing age-structure – those above 60 make up the largest part of the group. Their base comprises of those with low primary education, with a typical overrepresentation among the inactive groups of retirees and homemakers. Their most common place of residence is the capital but their presence is relatively balanced in smaller towns too.

While women make up the majority among the dissatisfied undecided and leftwing-liberals, men dominate the group of dissatisfied Jobbik

supporters. Matching the party's general profile, dissatisfied Jobbik voters largely come from age groups below 40. They are typically skilled labourers with secondary education. They are represented equally at all types of settlements reaching only one or two points higher at county towns and villages than in smaller towns and at Budapest.

Among Fidesz supporters critical of the country's direction we find a roughly balanced ratio of men and women and an equal presence in most age structures of the society. However, while overrepresented among the least educated they are scarcely present among those with secondary or higher education. Starting from Budapest, the proportion of those dissatisfied with Fidesz increases as we journey towards smaller settlements. Disenchanted Fidesz supporters live, in a higher than average proportion, in rural towns and villages and are generally skilled workers. Thus, the vulnerability of Fidesz lies with its supporters having a low level of education, living among poor material conditions and coming from smaller settlements.

Dissatisfied voters clearly consider issues that have an impact on their general existence as most pressing. Out of the 17 answer options offered by the survey, the quality of healthcare, the unemployment rate and increasing poverty were ranked among the three most important challenges. This highlights an interesting dichotomy when compared with the least prioritized social issues. The unresolved situation of homelessness (ranked 14th) gender pay gap (15th) and the tension between the Roma and non-Roma populace (17th) were considered the least pressing. So, while general social issues receive a prominent focus of attention among the dissatisfied, there is a lack of solidarity when it comes to the challenges faced by smaller, more specified fringe groups of the society. The issue of corruption is not a hot topic either: it ranks only 8th on the priority list, meaning that pervasive economic abuse in the public space does not stir the feelings of even dissatisfied voters.

While the map of dissatisfied voters shows a great degree of overlap with the other half of the society made up by satisfied voters or voters who did not answer the survey questions, in a number of cases there was a difference of opinion with regards to the issues selected most important by the respective groups. The dissatisfied and other voters are all alike

most concerned about the quality of healthcare – both groups ranked it as most pressing, however, dissatisfied voters ranked it significantly further ahead on the list than did satisfied or undecided voters. Unemployment and growing poverty are also seen as more prominent challenges by the dissatisfied voters than by other groups. The former group ranked it second and third while the latter ranked those only fifth and sixth, meaning that dissatisfied voters, besides healthcare, should be approached with these two issues. The level of economic growth concerns the dissatisfied more than optimists or undecided voters. Similarly, the stagnation of real wages, while ranking further behind for both groups, was still considered more pressing by dissatisfied voters than by the other groups.

The three most pressing issues according to dissatisfied leftwing and liberal voters are worsening healthcare standards, the high rate of unemployment and the emigration of skilled labour. Lack of economic growth and the rising levels of poverty are also among the main challenges on their list. They ranked the conflict between the Roma and non-Roma populace, crime and the gender pay gap as the least pressing issues in Hungary.

Contrary to the other studied groups, dissatisfied voters identifying with the radical right consider unemployment as the nation's most pressing issue, not healthcare. Increasing poverty rates were ranked second with the issue of healthcare considered most pressing by the other focus groups coming in only third. The situation of homeless people, gender pay gap and - unsurprisingly - the rise of extremist politics are considered least pressing by them. Besides social, existential and economic challenges, dissatisfied Jobbik supporters are in average more concerned about corruption and public safety than the other voting groups.

Dissatisfied voters having no party preference (or unwilling to reveal it) are generally concerned about the quality of healthcare, the lack of economic progress and growing poverty. They ranked the issues of gender pay gap, rising political extremism and the tension between the Roma and non-Roma population the furthest down their list.

As the share of undecided voters is the largest among the dissatisfied electorate their positions prominently shape joint list of problems' preference. Thus, we cannot identify significant, substantial differences among the groups in their ranking of the challenges. The only issue where an immediately noticeable divergence could be identified between undecided and other dissatisfied voters was the importance of corruption. The larger group of undecided voters ranked it 11th meaning they are markedly less bothered by this problem than the general dissatisfied electorate who ranked it 8th.

The 2016 autumn data confirms that healthcare is the most important topic for Hungarians. The issue of healthcare stands out markedly among the nine examined problems: one-third of the respondents ranked it first, exactly as many as the combined number of those who ranked second and third the challenges posed by low wages and immigrants. 17% of the respondents ranked the former as the most pressing issue while 16% of them the latter, meaning that - during the campaign for the quota referendum – Hungarians considered the issues of economic-security challenges raised by the migrants and low wages equally pressing.

The corruption of politicians was ranked behind most of these issues with only 12% of the responders, or roughly only one in every eight Hungarian, considering it as the most prominent problem in Hungary. Unemployment ranked fifth in terms of frequency in mention with around one out of every ten Hungarians considering it the most threatening challenge, thus ranking it in the middle section of the list of challenges. Education was selected by 6% of the respondents as the most pressing issue, putting it way behind somewhere in the second half of the list.

A szerzőkről

Bíró-Nagy András a Policy Solutions társalapítója, kutatási igazgatója.

Kadlót Tibor a Policy Solutions politikai elemzője.

Závecz Tibor a Závecz Research Piac- és Társadalomkutató Intézet igazgatója.

Impresszum

© 2016

Friedrich-Ebert-Stiftung

Kiadó: A Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája

H-1056 Budapest, Fővám tér 2-3

Tel.: +36-1-461-60-11

Fax: +36-1-461-60-18

E-Mail: fesbp@fesbp.hu

Honlap: www.fesbp.hu

A jelen tanulmányban kifejtett nézetek a szerző nézetei, és nem feltétlenül tükrözik a Friedrich-Ebert-Stiftung nézeteit. A Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) által megjelentett és a honlapján található bármely anyagot tilos kereskedelmi forgalomba helyezni, megjelentetni a FES előzetes írásbeli engedélye nélkül.